

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

POKOJNINSKO ZAVAROVANJE V ITALIJI

Ljubljana, april 2006

EMANUELA ŠUŠMELJ

IZJAVA

Študentka Emanuela Šušmelj izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom doc. dr. Andreje Cirman in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 12.04.2006

Podpis:

KAZALO

1 UVOD	1
2 SOCIALNA VARNOST	2
2.1 POJEM SOCIALNE VARNOSTI	2
2.2 SISTEMI SOCIALNE VARNOSTI	3
2.2.1 BISMARCKOV MODEL	3
2.2.2 SKANDINAVSKI MODEL	4
2.2.3 BEVERIDGEOV MODEL.....	4
2.3 SISTEMI POKOJNINSKEGA ZAVAROVANJA	5
2.3.1 JAVNI SISTEMI POKOJNINSKEGA ZAVAROVANJA.....	7
2.3.2 ZASEBNI SISTEMI POKOJNINSKEGA ZAVAROVANJA	9
2.3.2.1 Poklicni pokojninski načrti.....	10
2.3.2.2 Osební pokojninski načrti.....	10
2.4 OBLIKE FINANCIRANJA POKOJNINSKEGA ZAVAROVANJA	11
2.4.1 DOKLADNI SISTEM	11
2.4.2 NALOŽBENI SISTEM	13
2.4.3 NAVIDEZNI DOKLADNI SISTEM (NDC SISTEM).....	14
3 RAZVOJ ITALIJSKEGA POKOJNINSKEGA SISTEMA	15
3.1 PREGLED POTREB IN PONUDBE ITALIJSKEGA SOCIALNEGA SISTEMA	15
3.2 RAZVOJ IN UREDITEV POKOJNINSKEGA SISTEMA V ITALIJI	16
3.2.1 AMATOVA POKOJNINSKA REFORMA LETA 1992.....	18
3.2.2 DINIJEVA POKOJNINSKA REFORMA LETA 1995	20
3.2.3 PRODIJEVA POKOJNINSKA REFORMA LETA 1997.....	25
3.2.4 BERLUSCONIJEVA POKOJNINSKA REFORMA LETA 2004.....	27
3.2.5 UČINKI REFORM	28
4 MODEL ITALIJSKEGA POKOJNINSKEGA SISTEMA	29
4.1 PRVI STEBER	31
4.1.1 ZAVEZANCI IN UPRAVLJANJE	31
4.1.2 FINANCIRANJE.....	32
4.1.3 PRIDOBITEV IN OBSEG PRAVIC.....	32
4.2 DRUGI STEBER	33
4.2.1 ZAVEZANCI DODATNEGA POKOJNINSKEGA SISTEMA.....	33
4.2.2 TIPOLOGIJA SKLADOV	34
4.2.3 UPRAVLJANJE.....	34
4.2.4 FINANCIRANJE.....	35
4.2.5 PRIDOBITEV IN OBSEG PRAVIC.....	35
4.3 TRETJI STEBER	36
5 POKOJNINE V ITALIJI	36
6 IZZIVI ZA PRIHODNOST	39
7 SKLEP	40
LITERATURA	43
VIRI	45
SLOVARČEK ANGLEŠKIH IZRAZOV	
SLOVARČEK ITALIJSKIH IZRAZOV	

1 UVOD

Starajoče se prebivalstvo je že danes resen izziv za evropsko politiko in zagotovo bo z leti še večji. Evropa je namreč najhitreje starajoča se celina, kjer je leta 2005 živel 450 milijonov prebivalcev, od tega je bilo 80 milijonov starejših od 65 let. Demografske napovedi kažejo, da se bo v naslednjih dvajsetih letih število mladih Evropejcev zmanjšalo za dvajset odstotkov. Vsak tretji prebivalec bo star več kot 60 let in vsak deseti več kot 80 let. Evropski socialni model, zasnovan v prejšnjem stoletju in v povsem drugačnih časih, v tovrstnih razmerah ni sposoben slediti naraščajočim potrebam starejšega prebivalstva, zato prihaja v določenih državah do sprememb sistemov socialne varnosti (Milakovič, 2005).

V zahodnih družbah, kjer prevladujejo tržni ekonomski modeli, so starejši ljudje pogosto obravnavani kot breme in predstavljajo tveganje za sisteme socialne varnosti, saj višajo stroške zdravstvene in pokojninske blagajne. Ekonomske in socialne omejitve obstoječih pokojninskih sistemov, pogojevanih s staranjem prebivalstva, vse nižjimi stopnjami rasti gospodarstva in produktivnosti ter medgeneracijskimi trenji, je potrebno rešiti s pokojninskimi reformami, saj je zagotavljanje pravic vsem prebivalcem nujno, kljub obremenjenosti socialnih sistemov (Mangetti, 2001, str. 17).

V Italiji in v vrsti drugih držav Evrope uporabljajo Bismarckov model sistema socialne varnosti, katerega glavna značilnost je težnja za ohranitvijo življenjskega standarda, ki so ga delavci uživali v aktivnem življenjskem obdobju. Žal sistemi socialnega zavarovanja, ki so se razvili po drugi svetovni vojni, ne omogočajo več ohranjanja zelenega stanja, zato so potrebne reforme. »Dobra pokojninska reforma« mora reševati številne probleme. Najpomembnejši cilj pokojninske reforme, ki jo oblikuje posamezna država, je doseganje tako oblikovanega sistema socialne varnosti, v katerem so pokojnine poglobitnega pomena, saj morajo nuditi varnost po koncu delovnega razmerja (Brugiavini, Galasso, 2003, str. 1).

Osnovni namen diplomskega dela je prikaz delovanja pokojninskega zavarovanja v Italiji in vlogo, izvedenih pokojninskih reform s stališča spoznanj na področju ureditve pokojninskega sistema, predvsem s pomočjo opredelitve bistvenih elementov reform. S tem namenom je diplomsko delo razdeljeno v pet vsebinskih sklopov. V prvem vsebinskem sklopu, v drugem poglavju, opisujem različne modele socialne varnosti, ki so značilni za evropske države, pri čemer se osredotočam na pokojninske sisteme in modele njihovega financiranja. Tretje poglavje zajema pregled razvoja italijanskega pokojninskega sistema skozi izvedbo pokojninskih reform od leta 1992 do leta 2004 ter njihove učinke in skupaj s četrtem poglavjem, kjer natančneje obravnavam sedanji model italijanskega pokojninskega sistema, predstavlja jedro diplomskega dela. Petemu poglavju, v katerem predstavim posamezne vrste pokojninskih prihodkov, sledi zadnji vsebinski sklop, šesto poglavje, kjer podajam izhodišča za prihodnost pokojninskih sistemov v Evropi ter izzive in smeri razvoja italijanskega pokojninskega sistema. Diplomsko delo zaključujem s sedmim, sklepnim poglavjem.

2 SOCIALNA VARNOST

Javni pokojninski sistemi večine industrijsko razvitih držav so del široko razvejanega pokojninskega sistema in eden glavnih virov, če ne edini, finančnih sredstev starejših ljudi. Kljub razlikam v ureditvi pokojninskih sistemov med posameznimi državami ter pogojem in pravilom, ki veljajo znotraj posameznih sistemov, je tovrstna institucionalna ureditev nepogrešljiva za dostojno življenje starejših prebivalcev (Jappelli, Padula, Bottazzi, 2003, str. 3).

Oblike in ureditve pokojninskih sistemov se razlikujejo od države do države, saj so se ti skozi zgodovino prilagajali specifičnim razmeram v posameznih državah. Kljub temu da je njihova razvojna pot različna, ostaja namen enak, in sicer zagotoviti primeren vir dohodka vedno večjemu številu starajočega se prebivalstva ter nuditi starejšim, delovno neaktivnim prebivalcem, socialno varnost. Pomen socialne varnosti je z naraščanjem starejših ljudi v razvitem delu sveta vedno večji.

2.1 POJEM SOCIALNE VARNOSTI

Socialna varnost je v sklopu socialnega razvoja najpomembnejša sestavina socialne politike. Socialni razvoj je vedno povezan z ekonomskim razvojem, slednji pa je seveda povezan s socialnim razvojem. Socialna politika je v najširšem smislu sklop vseh ciljev, ukrepov, postopkov in sredstev, ki jih država oziroma družba razvije in uporablja zato, da bi njeni pripadniki lahko zadovoljevali svoje osebne in skupne potrebe in interese ter da bi tako lahko funkcionirali kot polnopravni in enakopravni člani družbe oziroma države (Kidrič, 1995, str. 123-124).

V najširšem smislu je dobil pojem socialne varnosti mednarodno veljavo s tako imenovano filadelfijsko deklaracijo Mednarodne organizacije dela (ILO – International Labor Organization) iz leta 1944. Socialna varnost je kasneje ob upoštevanju konvencij Mednarodne organizacije dela¹ prešla v nov pojem, ki presega pojem samega socialnega zavarovanja tako, da ga vključuje in hkrati širi krog uporabnikov ter kritje socialnih primerov, zajema pa tudi pojem socialno varstvo. Socialna varnost je torej celovit sistem, ki naj bi zavaroval prebivalstvo pred izgubo dohodka zaradi bolezni, brezposelnosti, starosti, smrti, zagotovil ustrezno zdravstveno varstvo, prispeval družinam k vzgoji otrok, postavil temelje zagotovljenemu eksistenčnemu minimumu ter predvidel ukrepe in načine pokritja različnih socialnih primerov (Kalčič, 1996, str. 16-17).

Definicija socialne varnosti tako v najširšem smislu obsega pokritje vseh socialnih primerov, vključno s primerom socialne ogroženosti ali pomanjkanja, ne glede, ali se sistem uresničuje v okviru socialnih zavarovanj ali socialnega varstva. Taka definicija je tudi podlaga pri opredeljevanju posamezne države kot socialne države (Kalčič, 1996, str. 17).

¹ Evropska socialna listina je pomemben pravni vir, ki je bil sprejet v okviru Sveta Evrope in ureja pravico do socialne varnosti tako, da usmerja države v uporabo in upoštevanje konvencije Mednarodne organizacije dela. Ob Mednarodni organizaciji dela ima najpomembnejšo in univerzalno vlogo na področju socialne varnosti Mednarodno združenje za socialno varnost (ISSA – International Social Security Association). Njegova naloga je predvsem varovanje, promocija in razvoj sistemov socialne varnosti (Kalčič, 1996, str. 26-31).

Socialna varnost (*ang.* social security) je ožji pojem kot socialna zaščita (*ang.* social protection), saj ne zajema ukrepov za aktivno politiko zaposlovanja, javnih izdatkov za nastanitev (v obliki subvencij za najemnine) in ukrepov za preprečevanje socialne izključenosti. Termin socialna zaščita vključuje socialno varnost in socialno varstvo (*ang.* social assistance) ter nekaj drugih malenkosti. Socialna zaščita tako zajema sledeča tveganja in potrebe za: bolezen/zdravstveno varstvo, invalidnost, starost, smrt hranitelja družine, družino/otroke, brezposelnost, nastanitev in druge oblike socialne izključenosti. Zaradi majhnih razlik med definicijama in večjo uveljavljenost slovenskega termina socialna varnost bom v nadaljevanju po zgledu T. Stanovnika (2004, str. 181-182) uporabljala slednjega.

2.2 SISTEMI SOCIALNE VARNOSTI

Sisteme socialne varnosti najbolj smiselno razlikujemo po obsegu in kvaliteti socialnih pravic, ki jih nudijo prebivalcem. Lahko pa se opremo na bolj teoretično razlikovanje, ki sisteme socialne varnosti razlikuje tako po zgodovinskem razvoju kot po ideoloških opredelitvah. Tako lahko v skladu s klasifikacijo Esping-Andersona sisteme socialne varnosti razvrstimo v tri osnovne modele, ki delijo evropske države v tri različne vrste držav blaginje: Bismarckov model, skandinavski model in Beveridgeov model (Stanovnik, 2004, str. 191-192).

2.2.1 BISMARCKOV MODEL²

Bismarckov model je nastal v Nemčiji leta 1889 in velja za začetnika sodobnih pokojninskih sistemov. Poimenovan je po svojem snovalcu, Ottu von Bismarcku.³

Zgodovinske korenine konservativno-korporativističnega modela temeljijo na močnem poudarku polne zaposlenosti in iz izhajajočih socialnih pravic, pri čemer so imela podjetja in sindikati pomembno vlogo pri oblikovanju socialnih storitev. Takšne razmere so se še najbolj približevale socialdemokratskemu tipu države blaginje, z razliko, da je tu država s pomočjo zakonov vzdrževala močno socialno vlogo podjetij (Črnak Meglič, 1998, str. 9).

Značilnost Bismarckovega sistema je, da država v sam sistem posega v skromnem obsegu, po drugi strani pa je obseg pravic iz socialne varnosti razmeroma visok. Takšen sistem se financira pretežno s prispevki delojemalcev in delodajalcev, višina pravic pa je odvisna od preteklih dohodkov posameznika. Obseg pravic, ki se zagotavlja z dohodkovnim in premoženjskim preizkusom, je v takšnem modelu socialne varnosti zelo skromen. Upravičenci prejemajo v tem modelu dokaj visoke pokojnine, ki se bistveno ne razlikujejo od prejemkov v aktivni dobi, saj naj bi življenjski standard ljudi po upokojitvi ostal na sorazmerno enaki ravni kot pred njo (Stanovnik, 2004, str. 192).

² Korporativistični model oziroma model kontinentalne Evrope.

³ Otto von Bismarck, t.i. železni kancler, se je rodil 1. aprila leta 1815, bil je nemški državnik, pruski ministrski predsednik in kancler nemškega cesarstva (Na današnji dan – Otto von Bismarck, 2005).

2.2.2 SKANDINAVSKI MODEL⁴

Skandinavski model je značilen za socialdemokratski tip socialne države, ki se odraža v univerzalnih, vsem državljanom dostopnih socialnih programih in prevladujoči vlogi države ter njenega intervencionizma (Črnak Meglič, 1998, str. 9). Obseg pravic je sorazmerno visok, ne glede na premoženjsko stanje posameznika. Glavni vir financiranja tega sistema so davki, medtem ko predstavljajo prispevki delodajalcev in delojemalcev le manjši del prihodkov in se na ta način lahko vključujejo v sistem socialnega zavarovanja, ki zaposlenim zagotavlja še dodaten obseg pravic (Stanovnik, 2004, str. 192).

2.2.3 BEVERIDGEOV MODEL⁵

Beveridgeov model imenujemo po angleškem reformatorju Beveridgeu.⁶ Leta 1942 je bilo objavljeno Beveridgejevo poročilo (*ang.* Beveridge report), ki je temeljilo na zgodovinskem razvoju pokojninskih zavarovanj v Angliji. V tem sistemu se pojavi minimalna pokojnina, ki pokriva celotno starejšo populacijo, ter bogata izbira dodatnih pokojninskih načrtov, s katerimi si posameznik v starosti lahko zagotovi višji standard. Bistvo sistema je zagotavljanje socialnih pravic za pokrivanje minimalnih potreb vsem tistim, ki nimajo drugih virov dohodka. Beveridgeov model zagotavlja vsem državljanom pravico do minimalne socialne varnosti v obliki enotne nacionalne pokojnine. Glavni vir financiranja sistema predstavljajo davki, celoten sistem pa je skromno zasnovan, saj je obseg prispevkov in pravic zelo omejen. Pri tem se pretežni del pravic zagotavlja z dohodkovnim in premoženjskim preizkusom (Bela knjiga o reformi pokojninskega in invalidskega zavarovanja, 1997, str. 17).

V primerjavi z Bismarckovim sistemom Beveridgeov model zagotavlja relativno nizke pokojnine, ki niso povezane z zaposlitvijo in višino zaslužka. Prispevki za pokojninsko zavarovanje se plačujejo v absolutnem znesku in ne kot odstotek od plače, zdravstvena oskrba pa se v celoti financira z davki.

Tabela 1: Trije modeli socialne varnosti v reprezentativnih državah

<i>Model socialne varnosti</i>	<i>Bismarckov model</i>	<i>Skandinavski model</i>	<i>Beveridgeov model</i>
<i>Ideološko izhodišče</i>	Korporativistični model	Socialdemokratski model	Liberalni model
<i>Osnova za pravice</i>	Prispevki	Državljanstvo	Dohodkovno premoženjski preizkus
<i>Primeri držav</i>	Avstrija Francija Nemčija	Danska Nizozemska Švedska	Avstralija Kanada ZDA

Vir: Van Voorhis, 2002.

⁴ Socialdemokratski model.

⁵ Liberalni model ter »rezidualni model«, ker velja za Beveridgeov model načelo potreb.

⁶ 5. marca leta 1879 se je rodil britanski politik in ekonomist William Beveridge, ki je deloval predvsem na področju zaposlenosti in socialnega zavarovanja. Umrl je leta 1963 (Na današnji dan – William Beveridge, 2005).

Čista izpeljava enega izmed temeljnih sistemov zagotavljanja socialne varnosti, ki sicer veljajo v Evropi je dokaj redka (podobno velja tudi za Slovenijo). Države so oblikovale svoje sisteme, ki so prilagojeni in izhajajo iz tradicije, kulturnega izročila ter vrednot posamezne države oziroma družbe. Vedno večja stopnja gospodarske in politične integracije v okviru Evropske unije (v nadaljevanju EU) tega ne bo spremenila, prav tako tega ne zahtevajo sporazumi⁷ (Kidrič, 1995, str. 124-125). Reforme pokojninskega sistema temeljijo na jasnejšem razlikovanju med zavarovanjem in prerazdelitvijo dohodka in se skoraj povsod približujejo Bismarckovemu modelu (How much redistribution within pension systems?, 2004).

2.3 SISTEMI POKOJNINSKEGA ZAVAROVANJA

Celoten pokojninski sistem kot del sistema socialne varnosti praviloma tvorijo trije osnovni podsistemi oziroma stebri (Stanovnik, 2004, str. 199-201):

- **Prvi steber** ali sistem javnega pokojninskega zavarovanja, ki ga organizira država, temelji na medgeneracijski solidarnosti.⁸ Financira se skoraj izključno s prispevki in/ali davki na osnovi sprotnega prispevnega kritja oziroma sistema pay-as-you-go (v nadaljevanju PAYG, ki ga bom podrobneje predstavila v nadaljevanju diplomskega dela), kar pomeni, da se iz tekočih prihodkov (prispevkov ali davkov) financirajo tekoči odhodki (pokojnine).
- **Drugi steber** tvorijo različne poklicne sheme, ki se delijo na obvezne ter prostovoljne in so oblikovane na ravni podjetja, panoge ali države. Participacija je za zaposlene praviloma obvezna, financiranje pa je lahko bodisi z načinom PAYG ali prek naložbenih skladov. Kljub temu pa te sheme niso sestavni del prvega stebra, saj velja omenjena obveznost le za manjši del prebivalstva.
- **Tretji steber** tvorijo individualna prostovoljna pokojninska varčevanja za starost, ki delujejo neodvisno od prvih dveh stebrov, in so pravzaprav oblike življenjskih zavarovanj. Tovrstna varčevanja ponujajo različni ponudniki, kot so zavarovalnice, banke, borzno posredniške hiše, družbe za upravljanje itd.. Vanje se posameznik, ki je nosilec pozavarovanj, vključi sam. Prav tako so predmet posameznikove presoje odločitve o premijah in strukturah naložb. Tretji steber torej temelji na osebnih računih zavarovancev.

Pokojninska zavarovanja so namenjena zagotavljanju socialne varnosti delavcem in njihovim družinskim članom. Vse pravice in dolžnosti iz pokojninskega zavarovanja opredeljujejo pokojninski načrti. Le-ti urejajo razmerja obeh strank tako v zasebnem kot tudi v javnih sistemih pokojninskega zavarovanja. Vsebujejo torej pogoje in postopke za pridobitev pravic ter vrsto in obseg pravic iz pokojninskega zavarovanja. Ob tem urejajo tudi dinamiko plačevanja premij v

⁷ Maastrichtski sporazum ima zelo malo določil o poenotenju socialnih sistemov. Zelo nazorna pa so določila o enakopravnem obravnavanju državljanov in/ali zaposlenih, ne glede na državo, iz katere prihajajo oziroma v kateri uveljavljajo svoje pravice – predvsem za državljane držav članic EU (Kidrič, 1995, str. 125).

⁸ Medgeneracijska solidarnost temelji na »medgeneracijski pogodbi«, kar pomeni, da mlajše generacije zavarovancev plačujejo prispevke z namenom, da bodo naslednje generacije prav tako zbirale sredstva za izplačevanje njihovih pokojnin.

pokojninski načrt, dinamiko izplačevanja pokojnin, naložbeno politiko, načine izračuna pokojninske rente ter višino stroškov, ki jih zaračunava izvajalec načrta in drugo.

Pokojninska zavarovanja delimo na individualna in kolektivna zavarovanja ter javna in zasebna zavarovanja. Individualna zavarovanja zagotavljajo določene pravice samo eni, točno določeni osebi, medtem ko kolektivna zavarovanja ponavadi krijejo določeno skupino ljudi, zaposleno v neki organizaciji.

Pri delitvi pokojninskih sistemov na javne in zasebne ugotovimo, da je največji del pravic v večini razvitih držav opredeljen v sklopu javnega pokojninskega sistema, manjši del pravic pa zagotavlja zasebni del. Kljub vsemu se sistema med seboj dopolnjujeta. Koliko pravic si bodo posamezniki zagotovili v sklopu zasebnega pokojninskega sistema, je namreč odvisno od velikodušnosti javnega dela pokojninskega sistema.⁹ Osnovni cilj obeh sistemov je zagotovitev primernih sredstev za posameznike, ki zaradi starosti ali nezmožnosti za delo niso več zaposleni.

Osnovna funkcija pokojninskih sistemov je zagotavljanje finančne preskrbljenosti v starosti, ko si posameznik ni več sposoben s svojim delom preskrbeti sredstev za preživetje. Pokojninsko zavarovanje (tu mislimo področje starost) je poleg zdravstvenega zavarovanja (natančneje področje bolezen/zdravstveno varstvo) najpomembnejše področje sistema socialne varnosti (Stanovnik, 2004, str. 198).

Iz podatkov v Tabeli 2 (glej Tab. 2, na str. 7) so razvidne precejšnje razlike v deležih izdatkov za socialno varnost, kar velja povezati z življenjskim standardom, različnostjo v sistemih socialne varnosti ter v demografskih, ekonomskih in socialnih posebnostih posamezne države članice. Povprečni delež izdatkov za socialno varnost v EU25 v BDP je za leto 2002 znašal 27,7%, medtem ko je v letu 2001 znašal 27,3% (Social protection in the EU in 2002, 2005, str. 1). Najvišji delež izdatkov za socialno varnost v odstotkih BDP je beležila Švedska (32,5%), najnižji pa je pripadal baltskim državam, ki imajo podane podatke za leto 2001.

Podobno se razlikujejo izdatki za pokojnine v BDP za posamezne države. Najvišji delež izdatkov za pokojnine v odstotku BDP ima Italija (14,9%). To pogojujeta predvsem zelo visok delež starejšega prebivalstva ter obstoj velikodušnega javnega pokojninskega sistema. Najnižji odstotek BDP, ki je namenjen pokojninam, je v letu 2002 beležila Irska (3,6%). Pri tem je potrebno upoštevati, da ima Irska najmlajšo populacijo v Evropi in da bi bil odstotek višji, če bi zajemal tudi podatke, ki se nanašajo na naložbene poklicne pokojninske sheme za zaposlene v zasebnem sektorju.

⁹ Večje kot so pokojninske pravice, ki jih zagotavlja javni del pokojninskega sistema, manjša bo motivacija za dodatno pokojninsko varčevanje.

Tabela 2: Izdatki za socialno varnost in izdatki za pokojnine v % BDP za leto 2002

	<i>Izdatki za socialno varnost v % BDP</i>	<i>Izdatki za pokojnine v % BDP</i>
<i>Avstrija</i>	29,1	14,6
<i>Belgija</i>	27,8	11,2
<i>Ciper</i>	:	:
<i>Češka</i>	19,9	8,9
<i>Danska</i>	30,0	10,8
<i>Estonija</i>	14,3*	6,3*
<i>Finska</i>	26,4	11,2
<i>Francija</i>	30,6	13,2
<i>Grčija</i>	26,6	13,0
<i>Irska</i>	16,0	3,6
<i>Italija</i>	26,1	14,9
<i>Latvija</i>	14,3*	8,2
<i>Litva</i>	15,2*	7,1
<i>Luksemburg</i>	22,7	10,6
<i>Madžarska</i>	20,9	9,1
<i>Malta</i>	17,7	9,0
<i>Nemčija</i>	30,5	13,4
<i>Nizozemska</i>	28,5	13,1
<i>Poljska</i>	22,1*	13,9*
<i>Portugalska</i>	25,4	11,9
<i>Slovaška</i>	19,2	7,5
<i>Slovenija</i>	25,4	11,8
<i>Španija</i>	20,2	9,7
<i>Švedska</i>	32,5	12,0
<i>Združeno kraljestvo</i>	27,6	11,7
<i>EU25</i>	27,7	12,5*

BDP - bruto domači proizvod

* - podatek za leto 2001

:

Opomba: Podatki o naložbenih poklicnih pokojninskih shemah za zaposlene v zasebnem sektorju za Irsko niso razpoložljivi in zato niso upoštevani.

Vir: Social protection in the EU in 2002, 2005, str. 2.

2.3.1 JAVNI SISTEMI POKOJNINSKEGA ZAVAROVANJA

Za večino javnih pokojninskih sistemov velja, da so financirani po načelu PAYG. Pretirana razširitev pravic socialnega zavarovanja je povzročila deformacijo javnega pokojninskega sistema in težko obvladljivo naraščanje stroškov (Bešter, 1996, str. 28). Naraščajoči stroški pokojnin dajejo vse večji poudarek zasebnim oblikam zavarovanja.

Enotna struktura javnega pokojninskega sistema ne obstaja. Smiselno pa jih lahko razvrstimo v tri skupine, kot je to prikazano v Tabeli 3 (glej Tab. 3, na str. 8).

Tabela 3: Klasifikacija javnih pokojninskih sistemov v evropskih državah

	<i>Enotna (»univerzalna«) shema</i>	<i>Dualna shema</i>	<i>Enotna (»zaposlitvena«) shema</i>
<i>Pogoji za pokojnino/ izračun pokojnine</i>	Leta bivanja		Leta zaposlitve/pretekli dohodki
<i>Oblika pokojnine</i>	Enotna	Dvodelna	Enotna, vezana na prejšnje dohodke
<i>Viri financiranja</i>	Splošni davčni prihodki	Splošni davčni prihodki in prispevki	Predvsem prispevki
<i>Primeri držav</i>	Nizozemska Irska Islandija	Danska Finska Norveška Švedska Švica Velika Britanija	Avstrija Belgija Francija Nemčija Grčija Italija Luksemburg Portugalska Slovenija Španija

Vir: Stanovnik, 2004, str. 201.

Zaposlitveno shemo je sprejela večina držav kontinentalne Evrope. Pokojnine so predvsem rezultat pretekle zaposlitve, višina pokojnine pa je odvisna od preteklih dohodkov in prispevkov. Za ta javni pokojninski sistem je značilna medgeneracijska izmenjava (PAYG). V dualni shemi¹⁰ prvi del sestavljajo enotne nacionalne pokojnine za vse državljane, drugi del pokojnine pa je odvisen od delovne dobe in plačanih prispevkov. Univerzalna shema je prisotna le v nekaterih državah in nudi skromno pokojnino za vse državljane. V teh državah prevladujejo zasebni sistemi pokojninskega zavarovanja, ki so organizirani po načelu skladov, ki zbirajo sredstva in jih skozi čas kapitalizirajo.

Ekonomski položaj starejše osebe je tako odvisen od vrste in višine prejemkov, ki jih ima v starosti zagotovljene bodisi s pokojnino bodisi v obliki raznih dohodkov, s katerimi razpolaga na osnovi preteklega varčevanja. V svetu se pojavljajo tri vrste javnih pokojninskih sistemov zagotavljanja prejemkov za starost¹¹ (Bela knjiga o reformi pokojninskega in invalidskega zavarovanja, 1997, str. 15):

- **Sistem socialne pomoči:** Namenjen je starejšim osebam nad določeno starostjo, ki so ekonomsko ogrožene in potrebujejo pomoč. Sistem financira država iz sredstev državnega proračuna, višina denarne dajatve pa je določena z višino minimalnih sredstev, potrebnih za preživetje.
- **Sistem nacionalnih pokojnin:** Za ta sistem je značilna državna pokojnina. Pokojnina je za vse upravičence enaka, ne glede na ekonomski položaj in ne glede na to, ali so bili v

¹⁰ Večina dualnih shem je nastala iz enotnih univerzalnih shem, tako da je država sama organizirala ali pa je v javni sistem vključila poklicne sheme drugega stebra.

¹¹ Ti sistemi se med seboj razlikujejo glede na krog upravičencev, cilje, vrsto in višino denarnih dajatev ter po načinu financiranja.

aktivni dobi zaposleni. Sistem se praviloma financira iz državnega proračuna, lahko pa tudi iz prispevkov vseh upravičencev (primer Švice in Nizozemske). Pokojnine so praviloma določene v enaki višini in krijejo samo potrebe, ki bistveno ne presegajo minimalnih potreb za preživetje. Posledično ta sistem vzpodbudno deluje na razvoj dodatnih, zasebnih pokojninskih zavarovanj.

- **Sistem socialnih pokojninskih zavarovanj:** Ta sistem je značilen za večino evropskih držav. Do pokojnine so upravičene osebe, ki so bile zaposlene ali samozaposlene, in njihovi družinski člani. Sistem se praviloma financira s prispevki obvezno zavarovanih zaposlenih in njihovih delodajalcev ter prispevkov samozaposlenih. Pokojnine se odmerjajo v določenem odstotku od povprečne plače posameznika in so torej odvisne od zaslужka posameznika v aktivni življenjski dobi. Upravičencu se tako zagotavlja življenjski standard primerljiv standardu pred upokojitvijo, gre za t.i. sistem standardnega zavarovalnega kritja.

V državah Evropske unije praviloma zasledimo dve kombinaciji pokojninskih sistemov (Bela knjiga o reformi pokojninskega in invalidskega zavarovanja, 1997, str. 16):

- sistem nacionalne pokojnine in pokojninskega zavarovanja (Švedska, Finska, Velika Britanija) in
- sistem socialnega pokojninskega zavarovanja in socialne pomoči (Nemčija, Italija, Francija).

Samo sistem nacionalne pokojnine oziroma javni sistem univerzalnega kritja ima Danska.

Sistem nacionalnih pokojnin, skupaj s sistemom obveznega dodatnega pokojninskega zavarovanja, je značilen za Veliko Britanijo in skandinavske države. Vsi upokojenci prejemajo nacionalne pokojnine, pokojnine iz obveznega dodatnega pokojninskega zavarovanja pa le, če so plačevali prispevke v sheme obveznega dodatnega pokojninskega zavarovanja. Prispevke za dodatno obvezno zavarovanje plačujejo delodajalci oziroma delodajalci in delojemalci.

V Nemčiji, Italiji, Franciji in tudi Sloveniji pa zasledimo kombinacijo sistema socialnega pokojninskega zavarovanja in socialne pomoči. Upravičenci, ki so dosegli določeno starost, prejemajo pokojnino v določenem odstotku od povprečja plač v določenem časovnem intervalu. Pokojnino s tega naslova prejemajo samo tisti, ki so vplačevali prispevke. Osebe, katerih pokojninski dohodki so pod določeno ravnjo ali pa niso bile pokojninsko zavarovane, so upravičene do dodatka k pokojnini oziroma denarne pomoči.

2.3.2 ZASEBNI SISTEMI POKOJNINSKEGA ZAVAROVANJA

Zasebni sistemi pokojninskih zavarovanj se financirajo pretežno po naložbenem načelu. Tako prispevki za pokojninske načrte znotraj podjetij, sindikatov ali stanovskih organizacij in združenj ne sodijo med prispevke za socialno zavarovanje in ne bremenijo javnih financ. Kljub zgoraj povedanemu je državna regulacija¹² v zasebnih oblikah pokojninskih zavarovanj zelo velika, saj

¹² Regulacija je razvidna iz predpisane višine prispevkov delodajalcev in delojemalcev, predpisane investicijske politike zbranih sredstev, bolj ali manj stimulativne davčne politike ter od ponekod obveznega pozavarovanja.

je od njih odvisna sedanja in bodoča socialna varnost velikega števila ljudi, zaradi česar lahko trdimo, da so tudi zasebna pokojninska zavarovanja (seveda v državah, kjer so organizirana) del celotnega sistema socialne varnosti (Bešter, 1996, str. 27). V sistem zasebnih pokojninskih zavarovanj uvrščamo poklicne pokojninske načrte in osebne pokojninske načrte.

2.3.2.1 Poklicni pokojninski načrti

Poklicni pokojninski načrti se pojavljajo v dveh oblikah, ki se razlikujeta v porazdelitvi naložbenega tveganja med ustanovitelji in člani načrta (Duskin, 1992, str. 12). Ločimo:

- **Pokojninski načrt z vnaprej določenimi pravicami** (DB – defined benefit plan): Na podlagi višine želene mesečne rente in na podlagi matematičnega izračuna se določi višina potrebne mesečne premije, ki jo je potrebno vplačevati na zavarovančev račun v času zavarovanja (Gollier, 2000, str. 229). Takšna oblika pokojninskega zavarovanja je med zavarovanci zelo priljubljena, saj delodajalec kot ustanovitelj načrta prevzame nase investicijsko tveganje, saj upravlja s sredstvi ter sodeluje pri morebitnih kapitalskih zaslužkih ali izgubah. Višina pokojnine torej ni odvisna od uspešnosti upravljanja s sredstvi, temveč je vnaprej predvidljiva, določena s končno oziroma povprečno plačo in upoštevanjem delovne dobe (Duskin, 1992, str. 12).
- **Pokojninski načrt z vnaprej določenimi prispevki** (DC – defined contribution plan): Podoben je osebnemu pokojninskemu načrtu. Delodajalec vplačuje vnaprej določen znesek na zavarovančev račun, upravičenja zavarovanca pa so odvisna od višine vloženih sredstev in donosnosti sredstev sklada. Donos sredstev sklada se spreminja v skladu s tržnimi razmerami. Ob upokojitvi je del sredstev lahko izplačan v enkratnem znesku, preostali del premoženja pa se uporabi za izplačevanje oziroma nakup pokojninske rente. Investicijsko tveganje v celoti prevzamejo člani pokojninskega načrta (Duskin, 1992, str. 12).

Gospodarsko-ekonomska nihanja in s tem povezano spreminjanje vrednosti sredstev v poklicnih načrtih so glavni razlog za vedno pogostejše odločitve podjetij po svetu o vključevanju novozaposlenih v pokojninske načrte z vnaprej določenimi prispevki in ne več v pokojninske načrte v vnaprej določenimi pravicami.

2.3.2.2 Osebni pokojninski načrti

Osebni pokojninski načrti so oblike naložbenega sistema, kjer ima vsak zavarovanec svoj individualni račun. Na tem računu se zbirajo in plemenitijo vplačana sredstva. Višina prispevkov, ki jih zavarovanec vplačuje, je odvisna od posamezne države in je omejena na določen odstotek plače ali pa je neomejena (Johnson, 2000, str. 555).

Osebni pokojninski načrti so predvsem načrti z vnaprej določenimi prispevki, kjer zavarovanci prevzamejo nase investicijsko tveganje, saj višina pokojnine ni znana vnaprej in je odvisna od višine vplačanega zneska, dolžine varčevanja, uspešnosti upravljanja s premoženjem in ekonomskih razmer (Duskin, 1992, str. 12). Namenjeni so samozaposlenim in zaposlenim v podjetjih brez poklicnega pokojninskega načrta. Delodajalec, ki nima svojega pokojninskega

načrta, lahko zaposlene vključi v osebni pokojninski načrt in vanj vplačuje premije za zaposlene. V to obliko varčevanja se vključujejo tudi tisti, katerim poklicni pokojninski načrt ne zadovoljuje potreb oziroma želijo povišati svoje prejemke v obdobju po upokojitvi.

Ta oblika pokojninskega načrta se od prej omenjenih razlikuje predvsem po tem, da je deležna nižjih davčnih olajšav. Vključitev v osebni pokojninski načrt ni pogojena z vključitvijo v kakšen drug pokojninski načrt (Johnson, 2000, str. 555).

2.4 OBLIKE FINANCIRANJA POKOJNINSKEGA ZAVAROVANJA

Sprememba demografske strukture zahteva spremembo načina financiranja pokojninskega zavarovanja. Podaljševanje življenjske dobe ljudi zahteva večje izdatke za pokojnine, zdravstveno varstvo in dolgoročno oskrbo starostnikov z izvajanjem širših programov za kakovostno tretje življenjsko obdobje (Bela knjiga o reformi pokojninskega in invalidskega zavarovanja, 1997, str. 262).

Financiranje sistemov socialne varnosti je mogoče preko prispevkov, davkov oziroma kombinacijo obeh. Financiranje sistemov socialne varnosti z zbiranjem prispevkov je značilno predvsem za države kontinentalne Evrope. V praksi pa sistema, ki bi se financiral izključno s prispevki, ne najdemo, prav tako so redki sistemi, ki bi se financirali izključno z davki. Najpogosteje se srečujemo s sistemi, ki polnijo svoje blagajne z obema oblikama financiranja. Glede na način kritja obveznosti do upokojencev obstajata dva temeljna pristopa k pokojninskim zavarovanjem, dokladni in naložbeni sistem.

2.4.1 DOKLADNI SISTEM

Pri dokladnem sistemu gre za sistem sprotnega prispevnega kritja oziroma sistem PAYG, kjer sedanji aktivni zavarovanci vplačujejo prispevke, iz katerih se izplačujejo pokojnine sedanjim upokojencem. Glavna značilnost tega sistema je medgeneracijska pogodba, saj sedanji aktivni zavarovanci plačujejo z namenom pridobivanja pokojnine na osnovi vplačevanja prispevkov prihodnjih aktivnih zavarovancev. Matematične hipotetične rezervacije¹³ so obveznost bodočih generacij za zagotavljanje socialne varnosti tistim, ki vplačujejo v sklad, iz katerega sproti črpajo starejše generacije (Barr, 1993, str. 49).

V sistemu PAYG je mogoča prerazdelitev premoženja od generacij z visokim nagnjenjem k varčevanju h generacijam z nizkim nagnjenjem k varčevanju. Ponavadi lahko prvi upokojenci novih shem uživajo v prikladnosti takratnih pogojev, saj so implicitne stopnje povračil zelo visoke v primerjavi z njihovimi prispevki. Nizke prispevne stopnje omogočajo povečanje njihovega obstoječega premoženja in posledično njihove potrošnje (Mackenzie, Gerson, Cuevas, 1997, str. 8).

¹³ Matematične rezervacije se izračunajo kot sedanja vrednost izplačil posameznemu zavarovancu, zmanjšana za sedanjo vrednost bodočih vplačil zavarovanca v sklad.

Kot navajata Harrington in Niehaus (2003, str. 430) so trije pogledi sistema PAYG, ki dolgoročno vplivajo na njegovo privlačnost:

- sposobnost samodejnega financiranja sprememb življenjskih stroškov;
- možnost obveznega pokojninskega sistema, ki vsebuje komponento prerazdelitve dohodka, s pomočjo katere omogoča prehajanje sredstev od boljše k slabše plačanim delavcem;
- možnost vplivanja socialne varnosti na varčevanje, kapitalsko sestavo in ekonomski razvoj.

Sistem PAYG lahko uspešno deluje samo ob predpostavki, da obstaja ravnotežje med številom zavarovancev in številom upokojencev. Prav to odvisno razmerje je glavni problem pri delovanju dokladnega sistema v razvitih gospodarstvih. Na eni strani se z zviševanjem standarda povečuje življenjska doba prebivalstva in posledično število upokojencev, na drugi strani pa se zmanjšuje število aktivnih zavarovancev, ki prispevajo v pokojninsko blagajno. Oba trenda prispevata k zmanjševanju odvisnega razmerja in posledično povečevanju prispevne stopnje aktivnih zavarovancev, katerih dohodki so čedalje bolj obremenjeni s prispevki za pokojninsko zavarovanje (Barr, 1993, str. 50).

V Tabeli 4 (glej Tab. 4, na str. 13) vidimo, da je bilo leta 2003 v EU25 razmerje med starejšim in aktivnim prebivalstvom 24,1%. Skoraj vse države članice, razen Portugalske, pričakujejo do leta 2010 povečanje tega razmerja. Za EU25 nimamo projekcije¹⁴ za leto 2010, lahko pa vidimo projekcijo za EU15, ki kaže da bo razmerje med starejšim in aktivnim prebivalstvom naraslo s 25,0% na 27,3%. Največje povečanje razmerja bodo imele Grčija, Italija in Nemčija, saj bo v teh državah do leta 2010 naraslo na okrog 30%. Pričakuje pa se, da bo imela Irska še naprej najnižje razmerje med starim prebivalstvom in aktivnim prebivalstvom.

Po napovedih naj bi razmerje med starejšim in aktivnim prebivalstvom v Italiji do leta 2030 naraslo na približno 50%. Nato do leta 2050 na približno 67%, to pa predstavlja najvišjo vrednost v EU15, tako leta 2030 kot leta 2050 (Holzmann, MacKellar, Rutkowski, 2003, str. 4).

Poglavitno vlogo v sistemu PAYG imajo demografske spremembe (daljša življenjska doba, nizka stopnja rodnosti in sprememba družbene strukture). Struktura družin se spreminja, vse več je starejših delavcev (starosti 55-64 let), »starejših« (starosti 65-79 let) in ostarelih (starosti 80 in več), malo pa je otrok, mladih in delovno sposobnih odraslih (Green paper »Confronting demographic change: a new solidarity between the generations«, 2005, str. 2).

¹⁴ Podatek o projekciji razmerja med prebivalci starejšimi nad 64 let in aktivnim prebivalstvom za Slovenijo ni na razpolago (Statistični urad Republike Slovenije ne razpolaga s tovrstnimi projekcijami prebivalstva).

Tabela 4: Razmerje med prebivalci nad 64 let in aktivnim prebivalstvom (starosti od 15 do 64 let) v državah Evropske unije leta 2003 in projekcija za leto 2010

	<i>Leto 2003</i>	<i>Leto 2010**</i>
<i>Avstrija</i>	22,8	26,3
<i>Belgija</i>	26,0	26,7
<i>Ciper</i>	17,6*	:
<i>Češka</i>	19,7	:
<i>Danska</i>	22,3	24,6
<i>Estonija</i>	23,5*	:
<i>Finska</i>	22,9	24,9
<i>Francija</i>	25,1	25,5
<i>Grčija</i>	26,0*	29,2
<i>Irska</i>	16,4	17,3
<i>Italija</i>	26,9*	31,3
<i>Latvija</i>	23,3	:
<i>Litva</i>	22,0	:
<i>Luksemburg</i>	20,9	23,6
<i>Madžarska</i>	22,4	:
<i>Malta</i>	18,2	:
<i>Nemčija</i>	25,9	30,3
<i>Nizozemska</i>	20,3	22,3
<i>Poljska</i>	18,4	:
<i>Portugalska</i>	24,7	24,5
<i>Slovaška</i>	16,5	:
<i>Slovenija</i>	21,0	:
<i>Španija</i>	25,1*	26,8
<i>Švedska</i>	26,5	28,1
<i>Združeno kraljestvo</i>	23,7*	24,2
<i>EU15</i>	25,0*	27,3
<i>EU25</i>	24,1	:

* - ocenjen podatek

** - napovedan podatek

:

Vir: The social situation in the European Union, 2004, str. 40.

2.4.2 NALOŽBENI SISTEM

Bistvo naložbenega sistema oziroma kapitalskega kritja je, da zavarovanci vplačujejo pokojninske prispevke na osebne pokojninske račune v pokojninske sklade, ki se obrestujejo po dogovorjeni obrestni meri ali po dobičku, ki ga doseže upravljavec sklada. V pokojninskem skladu se oblikujejo sredstva, na osnovi katerih se ob upokojitvi izplačujejo pokojnine. Ta sredstva, ki jim pravimo tudi matematične rezervacije, ne smejo nikoli pasti pod raven obveznosti, ki jih ima upravljavec do zavarovancev (Bela knjiga o reformi pokojninskega in invalidskega zavarovanja, 1997, str. 217). Naložbeni sistemi s tem odpravljajo glavno pomanjkljivost dokladnega sistema, ki izvira iz demografskih sprememb oziroma razmerja med aktivnimi zavarovanci in upokojenci.

V naložbenem sistemu ne zaznamo prerazdelitvene funkcije, saj temelji izključno na vplačanih prispevkih in donosu, ki izhaja iz njih. Za razliko od dokladnega sistema je pri naložbenem poleg obveznega sistema financiranja možno še prostovoljno zbiranje sredstev. V primeru obveznega naložbenega sistema višino prispevkov predpiše država, in sicer tako za delodajalce kot za delojemalce. Obveznost vplačevanja prispevkov je običajno odvisna od panoge dejavnosti delodajalca oziroma od poklica delojemalca. V primeru prostovoljnega naložbenega sistema pa ni predpisana niti višina niti način pokojninskega varčevanja, ampak je omejena le višina zneska, ki jo kot davčno olajšavo izkoristi delodajalec in delojemalec (Barr, 1993, str. 49).

Kljub pomanjkljivostim in tveganjem ima naložbeni sistem več prednosti kot slabosti. Zato so zahodna razvita gospodarstva uvedla večštebrno ureditev pokojninskega sistema, ki na eni strani zagotavlja minimalno socialno varnost preko dokladnega sistema in hkrati omogoča nalaganje na osebne račune pri pokojninskih skladih, kar daje zavarovancem ob upokojitvi dodatno pokojnino (Gollier, 2000, str. 225-226).

Večina današnjih nacionalnih pokojninskih sistemov temelji v veliki meri na pokojninskem načrtu z vnaprej določenimi pravicami, ki se financira na podlagi sistema PAYG. Z dozorevanjem oziroma razvojem teh sistemov so prišle do izraza njihove pomanjkljivosti, kar je privedlo do iskanja alternativnih rešitev. Ena izmed različic, ki se je pojavila sredi devetdesetih, je navidezni dokladni sistem – v nadaljevanju sistem NDC (*ang.* notional defined contribution model), za katerega so značilni osebni računi, financirani na podlagi sistema PAYG (Williamson, 2004, str. 1).

2.4.3 NAVIDEZNI DOKLADNI SISTEM (SISTEM NDC)

Pokojninski sistem NDC je rezultat reformiranega pokojninskega načrta PAYG, ki ga je prva uvedla Švedska (1994), sledile so ji Italija (1995), Latvija (1996) in Poljska (1999) (Williamson, 2004, str. 1). Kot že omenjeno, je bistvo sistema NDC, da zaposleni plačujejo fiksne prispevke, ki se evidentirajo na posameznikovem računu in se financirajo na podlagi sistema PAYG. V sistemu NDC so posameznikove pravice ob upokojitvi odvisne od akumulacije vplačil pokojninskih prispevkov, vplačanih do upokojitve, iz katerih se financira izplačevanje tekočih pokojnin (Lindbeck, 2004, str. 60).

Račun NDC je za posameznega zaposlenega tako rekoč navidezen in se financira s sredstvi, zbranimi na podlagi prispevnih stopenj, ki zajemajo prispevke tako delodajalcev kot delojemalcev. Na tem računu se zbirajo prispevki med delovno dobo zaposlenega, ki so namenjeni za izplačevanje pokojninskih pravic drugim – sedanjim upokojencem. Ob upokojitvi se zbrana sredstva delijo s koeficientom pričakovane preostale življenjske dobe.¹⁵ Tako dobimo letni znesek pokojnine, ki ga bo posameznik prejel. Sredstva na računu NDC so navidezna. Od države do države je odvisno, kako se usklajujejo zbrana sredstva na računu. Na Švedskem se

¹⁵ Postopek kalkulacije letnih upravičenj avtomatično vključuje spremembe v pričakovani življenjski dobi skozi čas. Od posamezne države pa je odvisno, kako pogosto posodobi izračune. Izračuni o povečani življenjski dobi pomenijo nižje mesečne pravice, tako da se lahko porazdelijo skozi celotno življenjsko dobo. To je tudi en izmed načinov, ki omogoča sistemu NDC finančno ravnovesje (Williamson, 2004, str. 2).

usklanjajo z rastjo plač, medtem ko se v Italiji z rastjo BDP (Williamson, Williams, 2003, str. 3-4). Ko se zaposleni upokoji, velja v Italiji indeksacija pokojnin z indeksom cen življenjskih potrebščin, medtem ko na primer velja na Švedskem indeksacija pokojnin tako z indeksom cen življenjskih potrebščin kot z rastjo plač (Williamson, 2004, str. 2).

Ena najpomembnejših vrlin sistema NDC v primerjavi z modelom z vnaprej določenimi pravicami financiranega po sistemu PAYG je ohranitev ravnotežja med prihodki in plačevanjem upravičenj v razmerah spremenjenih demografskih in ekonomskih trendov. Ob tem zagotavlja večje spodbude za ohranjanje starejših delavcev med delovno aktivno populacijo (Williamson, Williams, 2003, str. 41-42).

V prihodnje lahko pričakujemo, da bo pokojninska reforma NDC imela pomemben delež pri reformiranju pokojninskih sistemov. Za tehnokrate uvedba sistema NDC zajema pojem elegance in obljubo o fiskalnem redu, ki manjka v večini pokojninskih načrtov z vnaprej določenimi pravicami. Na drugi strani predstavlja sistem NDC politikom pojem pravičnosti v odnosu med prispevki in iz njih izhajajočimi upravičenji, ki se ga lahko razlaga kot zagotovilo, da se v prihodnje ne bo potrebno soočati z zniževanjem upravičenj in povečevanjem prispevnih stopenj (Brooks, Weaver, 2005, str. 42-43).

3 RAZVOJ ITALIJANSKEGA POKOJNINSKEGA SISTEMA

3.1 PREGLED POTREB IN PONUDBE ITALIJANSKEGA SOCIALNEGA SISTEMA

Razvoj potreb in ponudbe italijanskega socialnega sistema lahko od šestdesetih do konca devetdesetih let razvrstimo v štiri obdobja, ki se ujemajo z omenjenimi desetletji (Collicelli, 1998, str. 115, 117):

- V 60-ih letih je bila italijanska družba družba »preprostih potreb«. Za to obdobje je bila značilna prevlada velikih gospodarskih subjektov in ekonomska revščina, ki sta imeli odločilen vpliv na ponudbo italijanskega socialnega sistema, ki so ga upravljale centralizirane ustanove s pomočjo maloštevilnih, a jasnih vodil.
- V 70-ih letih je razvoj pripeljal italijansko družbo do potreb, ki so zahtevale vzpostavitev »družbe blaginje«. Omenjen tok razvoja je vseboval skupek osebnostnih potreb, ki pa so predstavljale združljivo celoto za ponovno načrtanje ponudbe socialnega sistema, ki je zajemal zmanjševanje moči ustanovam, njihovo geografsko in institucionalno decentralizacijo in opredelitev njihove vloge pri upravljanju socialnega sistema.
- V 80-ih letih je prevladala družba »prefinjenih potreb«, v kateri je skupek socialno-kulturnih procesov pripeljal do povpraševanja po zadovoljitvi nematerialnih potreb, ki jih prej niso poznali. V tem obdobju se zopet pojavi težnja po ponovni centraliziranosti socialnega sistema zaradi prevelike razdrobljenosti v prejšnjem desetletju. Pri tem so odigrale pomembno vlogo prostovoljne službe, ki so morale poleg postavljanja lastne zakonske ureditve najti predvsem skupen jezik z javnim sektorjem.

- V obdobju 90-ih let lahko govorimo o družbi, ki je temeljila na pravicah, izhajajočih iz državljanstva. V tem času je bilo veliko pozornosti namenjene procesu internacionalizacije na eni ter ponovne decentralizacije sistema (predvsem teritorialne razdelitve) na drugi strani. Razna trenja v tem obdobju pripeljejo do poskusov ponovne sistematizirane ureditve potreb socialnega sistema s pomočjo samoregulacije in enakosti. Ponovno so se vzpostavila socialna vprašanja primarne narave, kot so medgeneracijski odnosi, geografske migracije in tako dalje. V teh razmerah predstavljala solidarnost zagotovilo za popolno zaščito in priznavanje pravic.

3.2 RAZVOJ IN UREDITEV POKOJNINSKEGA SISTEMA V ITALIJI

Zgodovinski razvoj italijanskega pokojninskega sistema se v precejšnji meri ujema z razvojem ostalih kontinentalnih evropskih sistemov. V drugi polovici devetnajstega stoletja je bil ustanovljen za zaposlene v javnem sektorju prvi pokojninski načrt. Leta 1898 je bilo uvedeno prostovoljno sodelovanje zaposlenih v zasebnem sektorju, ki je leta 1919 postalo obvezno. Sheme, ki so temeljile na naložbenem sistemu, so bile upravljane s strani Državnega zavoda za socialno varnost – v nadaljevanju INPS (*it.* Istituto Nazionale della Previdenza Sociale).¹⁶ Financiranje je temeljilo na prispevkih ter zagotavljalo starostna in invalidska upravičenja, ki so temeljila na plačanih prispevkih. Pokojnine so se izračunavale na podlagi pravil, ki so dajala prednost zaposlenim z relativno krajšim prispevnim obdobjem in nizkimi zaslužki. Upravičenje za doživetje, iz katerega izhajata družinska in vdovska pokojnina, je bilo uvedeno leta 1942. Zaradi posledic, ki jih je s seboj prinašala druga svetovna vojna (inflacija in financiranje državnih financ s pokojninskimi sredstvi, ki so temeljila na naložbenem sistemu), obstoječe pokojninske sheme niso uspele vzdržati stroškov pokojninskih upravičenj, zato se je začel proces prehoda na sistem PAYG, ki se je zaključil leta 1952 (Franco, 2000, str. 4).

V začetku devetdesetih let je neuskkljenost ponudbe in povpraševanja med razvojem družbe in razvojem socialne politike privedla do neravnovesja in izbruha nakopičenih nerešenih problemov na vseh področjih, ki so nastali tudi zaradi pomanjkljive kontrole. Poleg tega je italijanski javni socialni sistem veljal za najbolj velikodušnega v EU in bil pogosto zlorabljen.¹⁷ Kriza je bila tako velika, da so bile spremembe nujne (Bela knjiga o reformi pokojninskega in invalidskega zavarovanja, 1997, str. 112).

Italijanski pokojninski sistem je nedotaknjen skoraj 40 let ohranjal prvotno obliko. V devetdesetih letih je doživel veliko radikalnih sprememb in dve veliki reformi: Amatovo reformo leta 1992 in Dinijevo reformo leta 1995. Obe reformi sta ohranili PAYG način financiranja socialnega sistema. V začetku devetdesetih let je italijanski pokojninski sistem predstavljal

¹⁶ INPS ustreza po nalogah, ki jih upravlja slovenski Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Prevod kratice INPS pa je Državni zavod za socialno varnost, zato bom v nadaljevanju (tudi pri razlagi ostalih kratic) uporabljala slednji naziv.

¹⁷ Invalidska pokojnina je bila dolgo neke vrste orodje za »politično pokroviteljstvo«, saj so med letoma 1965 in 1975 invalidske pokojnine predstavljale 40% novih pokojnin, izplačanih zaposlenim v zasebnem sektorju in 70% tistih, izplačanih samozaposlenim (Franco, 2000, str. 5).

tipičen sistem na robu krize. Trije največji znaki krize so bili (Brugiavini, Fornero, 2001, str. 197-198):

- Zelo velika radodarnost pri izplačevanju pravic tudi zaradi radodarne indeksacije pokojnin. Stanje je slabšala še možnost predčasne upokojitve brez aktuarskih penalov, kar pomeni, da ni bilo povezave med višino pokojnine in starostjo ob upokojitvi. Torej, ni bilo kaznovanja z nižjo pokojnino.
- Nejasnost prerazdelitve v prihodnosti kot posledice soobstoja več različnih shem, ki so sledile zakonom, sprejetim glede na trenutne potrebe.
- Strukturno finančno neravnovesje, ki se je odražalo v stalno visokem primanjkljaju v preteklosti in za prihodnost. Ta primanjkljaj izhaja iz ocenjenih pokojninskih obveznosti in napovedanih prispevnih stopenj in se kaže v skoraj vseh javnih skladih (prikazano v Tabeli 5). Posledica visokih pokojninskih izdatkov je visok javni dolg.

Namen izhajajočih reform v devetdesetih letih je bil odpraviti te anomalije.

Tabela 5: Projekcija primanjkljaja kot % BDP po sektorjih od leta 2000 do leta 2050, ki upošteva izvedene spremembe (reformne) do leta 2000

PRIMANJKLJAJ	2000	2010	2020	2030	2040	2050
Zaposleni v zasebnem sektorju	2,03	2,46	2,56	2,56	1,57	0,29
Zaposleni v javnem sektorju	1,15	1,13	1,18	1,24	0,60	0,20
Samozaposleni	0,18	0,42	0,59	0,60	0,35	0,15
Neposredni kmetovalci	0,73	0,54	0,35	0,20	0,10	0,05
PRIMANJKLJAJ SKUPAJ	4,09	4,55	4,68	4,60	2,62	0,69

Opomba: Pri zaposlenih v zasebnem sektorju je upoštevan Pokojninski sklad odvisnih zaposlenih (*it.* FPLD – Fondo pensioni dei lavoratori dipendenti).

Vir: Fornero, Casellino, 2003, str. 3.

Tabela 5 prikazuje projekcijo povišanja primanjkljaja, ki upošteva večino demografskih in ekonomskih sprememb glede na domnevne učinke v prihodnosti med leti 2030 in 2035, kar sovпада s koncem prehodnega obdobja. Temu sledi zmerno znižanje, ki je v večji meri pogojeno z obdobjem reformnih ukrepov. Čeprav naj bi ekonomska rast in reformiranje sistema pripomogla k znižanju razmerja med izdatki in BDP, bo to izboljšanje več kot nadomeščeno z nenaklonjenimi demografskimi trendi.

Proces staranja prebivalstva oziroma razmerje med prebivalci, starejšimi od 64 let, in aktivnim prebivalstvom narašča zelo hitro in se bo več kot podvojilo pred letom 2040 (glej Tab. 6, na str. 18). To je posledica povišanja pričakovane življenjske dobe ob rojstvu in ob upokojitvi ter znižanja rodnosti.

Tabela 6: Projekcija razmerja med prebivalci nad 64 let in aktivnim prebivalstvom (starosti od 15 do 64 let), pričakovane življenjske dobe ob rojstvu za moške in ženske ter pričakovana življenjska doba ob upokojitvi za moške ob 65. letu in za ženske ob 60. letu starosti do leta 2050

		2000	2010	2020	2030	2040	2050
Razmerje med prebivalci nad 64 let in aktivnim prebivalstvom		26,6	31,5	37,2	46,4	60,1	63,5
Pričakovana življenjska doba ob rojstvu							
Moški		76,2	77,9	79,6	81,4	81,4	81,4
Ženske		82,6	84,4	86,2	88,1	88,1	88,1
Pričakovana življenjska doba ob upokojitvi							
Moški	65 let	16,2	17,0	18,3	19,6	19,6	19,6
	60 let	19,9	21,0	22,3	23,7	23,7	23,7
Ženske	65 let	20,2	21,5	22,9	24,5	24,5	24,5
	60 let	24,6	25,9	27,5	29,1	29,1	29,1

Opomba: Podatki temeljijo na podatkih Državnega zavoda za statistiko – ISTAT (Istituto Nazionale di Statistica), ki so jih obdelali na italijanskem generalnem državnem računovodskem oddelku.

Vir: Marano, 2002, str. 11.

Pričakuje se, da se bo v Italiji populacija oseb, starejših od 60 let v tem desetletju povišala na 25% celotne populacije in bo okoli leta 2040 obsegala približno 40% celotne populacije. V obdobju med letoma 1980 in 1997 se je število ljudi starejših od 55 let povišalo za 20%, medtem ko se je število zaposlenih, starejših od 55 let znižalo za 20%. Posledično je bilo več upokojencev (22 milijonov) kot zaposlenih (21 milijonov). Možnost postopnega upokojevanja, ki je bila uvedena s pokojninsko reformo leta 1995, pa je obrnila trend naraščanja števila upokojencev v primerjavi z zaposlenimi (Paulli, Tagliabue, 2000, str. 2).

3.2.1 AMATOVA POKOJNINSKA REFORMA LETA 1992

Sedemdeseta in osemdeseta leta je zaznamoval težak ekonomsko-finančni položaj s primanjkljajem javnega sektorja (*it. deficit pubblico*), ki se je kopičil skozi leta. Nenormalno hitra rast pokojninskih izdatkov je privedla do intenzivnih zakonodajnih ukrepov (*Evoluzione del sistema pensionistico*, 2004).

Ključni trenutek je predstavljala reforma, ki jo je leta 1992 uvedel takratni zakladni minister Giuliano Amato in predstavlja prvo konkretno posredovanje takratne vlade. Reformo z odlokom zakona št. 503 z dne 30. decembra 1992 (*it. Decreto legislativo n. 503 del 30 dicembre 1992*) imenujemo tudi Amatov zakon (*Evoluzione del sistema pensionistico*, 2004). Ta zakon je prinesel novosti v indeksaciji pokojnin in izračunavanju pokojnin po načinu na osnovi plač (*ang. earning model, it. metodo retributivo*), kjer so pokojnine določene z odstotkom plače, in temelji na načinu DB. Reforma je pričela tudi postopek približevanja določil pokojninskega sistema, ki veljajo za zaposlene v zasebnem sektorju s tistimi, predvidenimi za zaposlene v javnem sektorju (Contini, 2003, str. 189). Reforma je bila izpeljana s pomočjo še nekaterih zakonov in

podzakonskih aktov, ki pa jih v nadaljevanju ne bom natančneje obravnavala, temveč bom predstavila le njihove posledice.

Reforma leta 1992 je bila izvedena potem, ko so izdatki za pokojnine narasli s 5% BDP leta 1960 na 14,9% leta 1992. Z demografskim pritiskom lahko upravičimo le del tega trenda. Razlog zanje je tudi v radodarnosti sistema skupaj z večjim številom zaposlenih, ki so odslužili svoje in so prišli do zelenega pokoja (izkoriščanja pravic). V tem času je zgodnje upokojevanje postalo splošen fenomen zaradi stimulacij, zakoreninjenih v sistemu s strani podjetij in države. To je bilo odpravljeno šele z reformo leta 1995. Situacija se je odražala v nizki stopnji zaposlenosti starejših moških in žensk. Leta 1990 je bilo zaposlenih le 32% oseb, starih med 55 in 64 let, leta 1995 pa se je ta odstotek znižal na 27% in je bil veliko nižji od odstotkov v ostalih zahodnih državah (Brugiavini, Galasso, 2003, str. 13).

Glavne značilnosti Amatove reforme pokojninskega zavarovanja sestavljajo (Evoluzione del sistema pensionistico, 2004):

- Postopno povišanje minimalne starosti¹⁸ pri starostni pokojnini (*it. pensione di vecchiaia*) iz 55 na 60 let za ženske in iz 60 na 65 let za moške, kar naj bi se uveljavljalo postopno razen za nekatere kategorije,¹⁹ ki so ohranile stare omejitve.
- Povišanje minimalne pokojninske oziroma prispevne dobe od 15 na 20 let za starostno pokojnino. Uvajala naj bi se postopoma za vse oblike obveznega pokojninskega zavarovanja.²⁰
- Usklajevanje javnega sektorja z zasebnim sektorjem pri določitvi zahtev za pridobitev in odmero upravičenj pri predčasni pokojnini²¹ (*it. pensione di anzianità*).
- Ponovna določitev obdobja za izračun pokojninske osnove tako, da bi postala postopoma enaka v vseh sektorjih ter da bi se postopno podaljšala na celotno delovno dobo.²² Pred reformo se je v javnem sektorju upošteval prispevek zadnjega leta in ne povprečje plače zadnjih petih let kot v zasebnem sektorju, za samozaposlene pa se je upoštevalo povprečje zadnjih 10 let.
- Upošteva se dohodek zakonca, ki pred tem ni bil upoštevan pri dodeljevanju minimalnih sredstev potrebnih za preživetje.

¹⁸ Amatova reforma je določila zahtevo o povišanju minimalne starosti ob upokojitvi vsake dve leti, tako da bi do leta 2003 prišla na zahtevano starost 60 let za ženske in 65 let za moške. Nato pa je prišlo do spremembe s sprejemom zakona št. 724 z dne 23 decembra 1994 (*it. Legge n. 724 del 23 dicembre 1994*), ki je pospešil postopek prehoda na omenjeno starost, in sicer povišanje naj bi bilo vsakih 18 mesecev za eno leto. Kar pomeni, da bi prišli na zeleno starost že v začetku leta 2000 (De Luca, Liguori, 1995, str. 73).

¹⁹ Pokojninski načrt za javne uslužbenke je določal tako za ženske kot za moške upokojitveno starost 65 let. Za pridobitev polne pokojnine je bilo potrebno vsaj 25-letno članstvo v načrtu, upokojitev pa je bila pogojena tudi s prenehanjem zaposlitve za razliko od samozaposlenih, ki so lahko nadaljevali z delom, a kljub temu prejeli pokojnino (Bešter, 1996, str. 104).

²⁰ Povišanje minimalne prispevne dobe naj bi potekalo postopno. Vsako drugo leto naj bi povišali minimalno prispevno dobo za eno leto, pričeli naj bi leta 1993, se pravi od 1.1.1993 do 31.12.1994 naj bi bila minimalna prispevna stopnja 16 let, le-ta naj bi se poviševala do 1.1.2001, ko naj bi prišla na 20 let (De Luca, Liguori, 1995, str. 128).

²¹ Za zaposlene v javnem sektorju se je število minimalnih prispevnih let za pridobitev predčasne pokojnine postopno povišalo na 35 let, kar je že veljalo za zaposlene v zasebnem sektorju (Franco, 2000, str. 8).

²² Obdobje izračuna pokojninske osnove po Amatovi pokojninski reformi se je postopoma podaljšalo na zadnjih 10 let za zasebni in privatni sektor, na 15 let za samozaposlene (Jappelli, Padula, Bottazzi, 2003, str. 7) in na celotno delovno dobo za tiste, ki so imeli leta 1992 manj kot 15 prispevnih let (Franco, 2000, str. 7).

- Od leta 1994 dalje velja avtomatična indeksacija pokojnin z indeksom cen življenjskih potrebščin in ne več glede na rast plač. Poleg tega je mogoče v nadaljnjem še dodatno prilagajanje oziroma povišanje, ki je povezano z ekonomskimi razmerami, kjer se upošteva povezavo med pokojninsko potrošnjo in BDP (*it. PIL – Prodotto Interno Lordo*).
- Ponovna določitev osnovnih stopenj donosa pri izračunavanju pokojnin za vsako prispevno leto, in sicer za skupine, ki presegajo najvišjo določeno vsoto pokojninskih prispevkov in ustreznih kvot plačila čez to mejo, z aplikacijo padajočih stopenj donosa.²³
- Nov način izračunavanja pokojnin je stopil v veljavo 1.1.1993. Povprečje zaslužkov do 31.12.1992 se je izračunavalo z upoštevanjem obdobja za izračun pokojninske osnove, ki so veljali pred reformo (manjše število let) in indeksacijo na plače, nato pa so se glede na kasneje pridobljeni zaslužek upoštevala nova določila zakona (večje število let) ter indeksacija z indeksom rasti cen življenjskih potrebščin.

3.2.2 DINIJEVA POKOJNINSKA REFORMA LETA 1995

Pokojninsko reformo, imenovano tudi Dinijeva reforma, je sprejel italijanski parlament, z zakonom št. 335 z dne 8. avgusta 1995 (*it. Legge n. 335 del 8 agosto 1995*). Z njim so v Italiji prešli na DC način opredelitve pokojninskih pravic (pokojnina je odvisna od vplačanih prispevkov) in vpeljali »dopolnilno« pokojnino, ki je prvič veljala za vse delavce (*Evoluzione del sistema pensionistico*, 2004). Ob vpeljavi novega načina za izračunavanje pokojnin so se s sprejemom tega zakona ukinile predčasne pokojnine in uvedlo se je aktuarsko ravnotežje med prispevki in pokojninami pri računanju pokojninske rente (Contini, 2003, str. 189). Z reformo obveznega in dopolnilnega pokojninskega zavarovanja si je italijanska vlada postavila cilj varčevanja pri pokojninah.

Določila tega zakona predstavljajo temeljna načela reforme družbeno-gospodarskega sistema ter so sestavni del ukrepov za ureditev sistema javnih financ. Cilj reforme je bil uravnoteženje državnih pokojninskih izdatkov v odnosu do BDP. Trdna povezava pokojnine s prispevki na eni strani in z uspešnostjo gospodarstva na drugi stran naj bi omogočila dolgoročno stabilizacijo sistema (Bela knjiga o reformi pokojninskega in invalidskega zavarovanja, 1997, str. 113). Drugo veliko reformo pokojninskega sistema je dopolnjevalo več manjših sprememb zakonodaje (Franco, 2000, str. 3). Tudi Dinijeva reforma je bila izpeljana s pomočjo še nekaterih zakonov in podzakonskih aktov, katerih posledice obravnavam v nadaljevanju.

Pokojninska reforma leta 1995 uvede nov t.i. prispeven način (*ang. contribution model, it. metodo contributivo*) izračunavanja pokojnin, ki na strani financiranja temelji na NDC sistemu.

²³ Najvišja določena letna vsota pokojninskih prispevkov je za leto 1993 znašala 53.475.000 lir. To je približno 27.617 evrov (preračun med liro in evrom je izveden po nepreklicno določenem menjalnem razmerju, uvedenem 1.1.1999, ki ga bom uporabljala tudi pri nadaljnjih preračunih lir v evre (Tečaji zamenjave med valutami držav evroobmočja in evrom, 2005)). Prva skupina, ki spada pod to mejo naj bi imela letno stopnjo donosa 2%. Druga skupina, ki za manj kot 33% presega najvišjo določeno mejo, naj bi imela letno stopnjo donosa 1,5%. Tretja skupina, ki za več kot 33% in manj kot 66% presega najvišjo določeno mejo, naj bi imela letno stopnjo donosa 1,25%. Četrta skupina, v katero spadajo vsi, ki za več kot 66% presegajo najvišjo določeno mejo, naj bi imeli letno stopnjo donosa 1% (De Luca, Liguori, 1995, str. 83, 89).

Poudariti je potrebno, da to velja le za izračunavanje upravičenj in ne za način financiranja ter da spada v kategorijo sistemov DC kot sistem NDC (Brugiavini, Galasso, 2003, str. 15). Pokojninska reforma je tako še vedno obdržala sistem medgeneracijske izmenjave (Baldini, 2004, str. 255). Kot navaja Ferrera (2004, str. 5-6), predstavlja italijanska pokojninska reforma leta 1995 izstopajoč primer. V desetletju izračunavanja pokojnin po načinu na osnovi plač so italijanske pokojninske sheme težile k temu, da je vsak posamezen upokojenec dobil več, kot je prispeval. Reforma pa je uvedla prispeven način, ki naj bi zagotavljal vsaj aktuarsko ravnotežje med prispevki in pokojninami, pri čemer naj bi kasnejša upokojitev pomenila višjo pokojnino.

Nova metoda izračunavanja predstavlja radikalno spremembo v primerjavi s prejšnjim načinom, saj omogoča odpravljati finančni problem, ki ga je predstavljalo upokojevanje zaradi »starosti« in bolj trdno povezavo med višino izhajajočih pokojnin in prispevki. Prispeven način izračunavanja pokojnin, ki temelji na prispevkih skozi celotno delovno dobo, naj bi nadomestil tistega na osnovi plač, kar naj bi odpravilo dejstvo, da so bile v prejšnjem sistemu favorizirana dela, katerih dohodek je naraščal proti koncu delovne dobe (Evoluzione del sistema pensionistico, 2004). Pokojnine se tako izračunavajo na podlagi vplačevanja prispevkov skozi celotno delovno dobo, ki so navidezno shranjeni na računu vsakega posameznega zaposlenega (Natali, 2004).

Znesek letne pokojnine v splošnem obveznem pokojninskem zavarovanju se določa tako, da se pomnoži vsota zbranih prispevkov za posameznika s pretvorbenim količnikom. Prispevna stopnja je v novem pokojninskem sistemu približno 33% bruto plače za odvisne zaposlene in približno 20% bruto plače za samozaposlene. Vsota zbranih prispevkov za posameznika se revalorizira s stopnjo rasti BDP (5 letno povprečje nominalne spremembe BDP, kot jo izračuna ISTAT) in preko uporabe pretvorbenega količnika privede do zneska pokojnine. Pretvorbeni količnik je odvisen od starosti zavarovanca v trenutku upokojitve. Višja, kot je starost zavarovanca ob upokojitvi, višji je ta količnik²⁴ (Evoluzione del sistema pensionistico, 2004).

Z zakonom je določeno, da se vsakemu zavarovancu pošlje enkrat letno obračunski izpisek, iz katerega so razvidni plačani prispevki in povečanje glavnice na osnovi kapitalizacije. Ob tem mora biti izpisku priloženo obvestilo o zavarovalnem položaju posameznega zavarovanca (Bela knjiga o reformi pokojninskega in invalidskega zavarovanja, 1997, str. 113).

Dinijeva reforma je vključevala tudi izpostavitve udeležencev pokojninskega sistema tveganju variabilnih ravni upravičenj v odvisnosti od stopnje rasti gospodarstva in od povprečne preostale življenjske dobe. Prevladal naj bi interes zagotovitve finančnega ravnovesja pokojninskega sistema in zagotovitve mehanizma socialnega sporazuma (*it.* »patto sociale«) med generacijami z oblikami interne samokontrole sistema, ki mu omogoča obdržati prispeven in davčni pritisk na aktivnih zaposlenih v vzdržnih mejah (Evoluzione del sistema pensionistico, 2004).

²⁴ Temu količniku lahko rečemo tudi »aktuarski prilagoditveni faktor«, ki se spreminja glede na starost ob upokojitvi. Predvidoma se lahko ta pretvorbeni količnik (ki naredi sedanje vrednosti prihodnjih pravic enake kapitaliziranim prispevkom) spremeni vsakih 10 let na podlagi spremembe pričakovane življenjske dobe in na podlagi primerjave stopnje rasti BDP in ocenjenih plačil prispevkov (Brugiavini, Galasso, 2003, str. 15).

V luči novih zaposlitvenih strategij, ki temeljijo na fleksibilni politiki in na tipologiji delovnih odnosov, z značilnostjo »part-time« modelov in ostalih atipičnih odnosih se ne da oporekati funkcionalnosti prispevnega načina izračunavanja pokojnin. Le-ta namreč izloči iz izračunavanja parameter prispevnih let in se nanaša na prispevni parameter, ki je odvisen izključno od dobljenega zneska (prispevanih sredstev) in ne tudi od dolžine pogodbe (prispevne dobe). Prispeven način pa se v celoti uporablja samo pri zaposlenih, ki so pričeli z delom po 1.1.1996 in so bili takrat tudi prvič zavarovani (Evoluzione del sistema pensionistico, 2004).

Iz tega izhajajo tri skupine zaposlenih, značilne za drugo veliko reformo italijanskega javnega sistema pokojninskega zavarovanja. V času prehodnega obdobja so za zaposlene določeni trije različni sistemi določanja pokojnin, ki so odvisni od pokojninske dobe²⁵ (Jappelli, Padula, Bottazzi, 2003, str. 7):

- zaposleni, ki so imeli do konca leta 1995 najmanj 18 let dopolnjene pokojninske dobe;
- zaposleni, ki so imeli do konca leta 1995 manj kot 18 let dopolnjene pokojninske dobe;
- novozaposleni, ki so pričeli z delovnim razmerjem z začetkom leta 1996 ali kasneje.

V povezavi z zgoraj omenjeno razdelitvijo zaposlenih sem zaradi lažje predstave problematike v tem poglavju in v nadaljevanju diplomske naloge vsako skupino poimenovala. Zaposlene, ki so imeli do konca leta 1995 najmanj 18 let dopolnjene pokojninske dobe, sem poimenovala »starejši zaposleni«, tiste z manj kot 18 let dopolnjene pokojninske dobe »zaposleni srednjih let«, novozaposlene z začetkom leta 1996 pa »mladi zaposleni«. Zaradi sprememb upokojitvene starosti, ki so nastale zaradi pokojninske reforme leta 1997, bom tabelo, ki zajema te podatke, prikazala v naslednjem poglavju. Na tem mestu pa bom predstavila tri sisteme izračunavanja pokojnin (ki izhajajo iz omenjenih skupin), uvedenih z reformo leta 1995 in ki so ostali nespremenjeni v nadaljnjih reformah.

Tabela 7: Dodelitvena formula uvedena s pokojninsko reformo leta 1995

		<i>Dodelitvena formula</i>		
		<i>Zasebni sektor</i>	<i>Javni sektor</i>	<i>Samozaposleni</i>
Reforma leta 1995	Starejši zaposleni <i>NAČIN NA OSNOVI PLAČ</i>	2% × prispevna doba × povprečje bruto plač zadnjih 10 let		2% × prispevna doba × povprečje bruto plače zadnjih 15 let
	Zaposleni srednjih let <i>MEŠAN NAČIN</i>	Način na osnovi plač do konca leta 1995 in prispeven način obračunavanja po letu 1995		
	Mladi zaposleni <i>PRISPEVEN NAČIN</i>	Prispevna stopnja (33% za zaposlene in 20 % za samozaposlene) se kapitalizira na osnovi 5-letnega povprečja rasti BDP. Ta kapitalizirana vsota se pomnoži s koeficientom, ki je odvisen od starosti ob upokojitvi in upošteva pričakovano življenjsko dobo		

Vir: Jappelli, Padula, Bottazzi, 2003, str. 32.

²⁵ Nova pravila bodo v celoti veljala šele leta 2030. V 35 letih se bodo namreč zamenjala skoraj celotna delovna populacija. Ukrepi so torej naravnani zelo dolgoročno.

V Tabeli 7 (glej Tab. 7, na str. 22) je prikazana dodelitvena formula za izračun višine pokojnine za že zgoraj omenjene kategorije zaposlenih. Reforma leta 1995 je zelo spremenila način izračunavanja pokojnin. Za »mlade zaposlene« se je uvedel prispeven način izračunavanja pokojnin. To pomeni, da bo njihova pokojnina odvisna od vplačanih prispevkov v času zaposlitve oziroma zavarovanja in kapitalizacije zbranih sredstev na osnovi 5-letnega povprečja rasti BDP ter starosti ob upokojitvi (pretvorbeni količnik). Z uvedbo približno 33% prispevne stopnje za zaposlene v zasebnem in javnem sektorju ter približno 20% prispevne stopnje za samozaposlene bodo dobili v novem pokojninskem sistemu samozaposleni nižje pokojnine kot ostali zaposleni. Aktuarsko ravnotežje sistema se zagotavlja z zmnožkom vsote prispevkov s pomočjo koeficienta, ki vnaša v račun pričakovano življenjsko dobo ob upokojitvi. Nov sistem velja v celoti samo za »mlade zaposlene«, ki so začeli z delom po koncu leta 1995 (Jappelli, Padula, Bottazzi, 2003, str. 8). Za »zaposlene srednjih let« velja mešan način, ki mu pravimo tudi »pro-rata model«, kjer poteka izračun pokojnin do konca leta 1995 po načinu na osnovi plač, kasneje pa po prispevnem načinu. Za »starejše zaposlene« je ostal način izračunavanja pokojnin enak tistemu pred reformo leta 1995. Tako velja zanje star način izračunavanja pokojnin v odstotku od plače z upoštevanimi dopolnili, ki jih ureja zakon o reformi. V zasebnem in javnem sektorju npr. dobimo višino pokojnine tako, da zmnožimo prispevno dobo, 2% (osnovna stopnja letnega donosa, ki je padajoča – opisano pri Amatovi reformi) in povprečje bruto plače zadnjih 10 let.

Pomembna značilnost reforme leta 1995 je, da je ohranila večino velikodušnih pogojev za »stare zaposlene«, za katere bo veljal stari način izračuna pokojnin, ter delno tudi za »zaposlene srednjih let«, saj bodo obe skupini deležni ugodnosti prehodnega obdobja. Zgoraj omenjena reforma pa je ukinila predčasne pokojnine za »mlade zaposlene«, ki so jo nadomestile starostne pokojnine. Te se obračunavajo po novem »prispevnem načinu« izračunavanja pokojnin pod novimi pogoji za pridobitev starostne pokojnine, ki velja za vse kategorije zaposlenih ne glede na to, ali so zaposleni v zasebnem sektorju, javnem sektorju ali so samozaposleni (Jappelli, Padula, Bottazzi, 2003, str. 7-8).

Razlikovanje med starostno pokojnino in predčasno pokojnino je posebnost italijanske pokojninske reforme. Predčasna pokojnina predstavlja ugodnosti za delavce, ki imajo daljšo delovno dobo in so zgodaj pričeli z delom. V tem primeru upravičenja v glavnem temeljijo na prispevni dobi, s starostjo ob upokojitvi, ki je celo nižja od zakonsko predpisane. Kljub reformi, ki vključuje ukinitve tega instrumenta za »mlade zaposlene«, je ta instrument še vedno aktiven zaradi dolgega prehodnega obdobja (Natali, 2004), v katerem so »stari zaposleni« in »zaposleni srednjih let« še vedno deležni predčasne pokojnine.

Minimalna starost za pridobitev starostne pokojnine je 57 let (starost ob upokojitvi ni fiksno določena, ampak lahko nastopi med 57 in 65 letom odvisno od izbire vsakega posameznika ter pogojev za pridobitev pokojnine, ki so izenačeni za moške in ženske), prispevna (zavarovalna) doba je znižana na najmanj 5 let, zbrana sredstva pa morajo zadoščati najmanj za pokojnino v višini 1,2-kratnika socialnega nakazila za ostarele. Tistim, ki bodo dosegli 40-letno prispevno dobo pred starostjo 57 let, se bo upošteval količnik za 57 let. Zaposleni v javnem sektorju so na

podlagi ugodnosti v obdobju pred reformo imeli možnost upokojitve na podlagi prispevne dobe nižje od 35 let. V obdobju med 1996 in 2008 naj bi bila možnost upokojitve v starosti med 52. in 57. letom starosti.²⁶ Kljub vsemu se starostne meje za upokojitev Italijanom tudi sicer niso pretirano povišale, saj je 57 let ugoden pogoj v primerjavi s 65 leti, ki naj bi veljali v večini evropskih držav. Res pa je, da je ta pogoj povezan s 40-letno prispevno dobo in da je kasnejša upokojitev stimulirana z višjo pokojnino. Pretvorbeni količnik namreč omogoča bistveno višjo pokojnino pri 65. letih kot pri 57. letih (Bešter, 1996, str. 110-111).

Razlog za neuveljavitev fleksibilne dobe upokojevanja je istočasno izpolnjevanje pogojev za predčasno pokojnino (leta ob upokojitvi in prispevna leta) in pogojev za fleksibilno upokojitev. To pomeni, da so zaposleni lahko izbirali med predčasno pokojnino, fleksibilno dobo upokojevanja ali možnostjo nadaljevanja delovnega razmerja, pri čemer se je večina upravičencev odločila za predčasno pokojnino (Paulli, Tagliabue, 2000, str. 7-8)

Poleg sprejetja prispevnega načina izračunavanja pokojnin in fleksibilne dobe upokojitve je bila glavna smer pokojninske reforme leta 1995 harmonizacija na različnih področjih. Nanaša se tudi na usklajevanje pokojnin v javnem sektorju s poenotenjem na institucionalni ravni, saj so to pokojnine, ki obremenjujejo državno bilanco v okviru Državnega zavoda za socialno varnost zaposlenih v javni upravi – v nadaljevanju INPDAP (*it. Istituto Nazionale di Previdenza per i Dipendenti dell'Amministrazione Pubblica*). Zato je pomembno približevanje ureditve javnega pokojninskega sistema, ureditvi ki je značilna za zasebni del pokojninskega sistema (*Evoluzione del sistema pensionistico*, 2004).

Uresničevanje načela »minimalnih upravičenj« se jasno vidi tudi v tem, da je osnovno oziroma socialno pokojnino (*it. pensione sociale*) nadomestilo socialno nakazilo²⁷ (*it. assegno sociale*), ki ga financira centralna vlada in je podeljeno pod strožjim dohodkovno – premoženjskim preizkusom (Brugiavini, Galasso, 2003, str. 15). Poleg tega zakon določa za vse, ki so v celoti vključeni v nov prispevni način (novozaposleni), zgornjo mejo za prispevke 132 milijonov lir (približno 68.172 evrov), ki je veljala za večino zaposlenih z nekaterimi izjemami. To je novost, saj doslej ni bila postavljena zgornja meja za plačevanje prispevkov in s tem tudi pokojnine niso bile omejene. Kljub temu da je to nedosegljiva vsota za večino zavarovancev, ta omejitvev prizadene vodstvene delavce in tiste na visokih položajih. Za vodstvene delavce v odvisnem delovnem razmerju in tiste, ki so vključeni v Državni zavod za socialno varnost direktorjev v

²⁶ Prehodno obdobje velja od leta 1996 do 2008, in sicer 1996 (52 let; 36 let prispevne dobe), 1997 (52; 36), 1998 (53; 36), 1998 (53; 37), 1999 (53; 37), 2000 (54; 37), 2001 (54; 37), 2002 (55; 37), 2003 (55; 37), 2004 (56; 38), 2005 (56; 38), 2006 (57; 39), 2007 (57; 39), 2008 (57; 40) (Contini, 2003, str. 194).

²⁷ Socialno nakazilo je bilo uvedeno leta 1995 in je 1.1.1996 za nove prosilce nadomestilo osnovno oziroma socialno pokojnino. Leta 1993 je znašal letni znesek socialnega nakazila za osebe, ki so popolnoma brez dohodkov, 4.667 evrov. Tisti, ki pa imajo kakršen koli dohodek so izpostavljeni dohodkovno premoženjskim preizkusom in se jim izplača razlika med njihovim dohodkom in zneskom socialnega nakazila, se pravi za leto 2003 velja izplačilo razlike do 4.667 evrov za neporočene osebe. Za poročene osebe velja ravno tako dopolnilo v višini 4.667 evrov, a se pri dohodkovnem preizkusu upošteva dohodek prosilca in dohodek zakonca do najvišje meje v višini 9.334 evrov. Z razliko od osnovnih oziroma socialnih pokojnin je prosilec upravičen do socialnega nakazila tudi v primeru, da zakonec prosilca preseže višino minimalnih sredstev za preživetje, le da skupen celoten znesek z zakoncem ne preseže 4.667 evrov (Sacchi, 2005, str. 21). Leta 2004 je socialno nakazilo INPS-a znašalo 4.783,61 evrov letno (*L'Inpdap per la previdenza complementare dei dipendenti pubblici*, 2005, str. 8).

industrijskem sektorju – v nadaljevanju INPDAI (*it. Istituto Nazionale di Previdenza per i dirigenti di aziende industriali*), je znašala ta omejitev 195 milijonov lir, kar je približno 100.709 evrov (Bešter, 1996, str. 110).

Zakon o pokojninski reformi je dopolnil tudi že aprila 1993 sprejeti zakon o dodatnih pokojninskih skladih. Z njim so želeli odpraviti glavne ovire, ki so onemogočale razvoj dodatnega pokojninskega zavarovanja (Bela knjiga o reformi pokojninskega in invalidskega zavarovanja, 1997, str. 115). Pokojninski sklad nastane v glavnem tako, da se vanj vplačajo deleži odpravnin, ki jih bodo morali zaposleni s prvo zaposlitvijo zbrati v celoti v pokojninskem skladu. Ti deleži odpravnin so oproščeni plačila davka. Večina sprememb se nanaša predvsem na nove člane pokojninskih skladov. Za novozaposlene je vplačevanje celotne odpravnine oziroma TRF²⁸-ja (*it. Trattamento di fine rapporto*), kot določa kolektivna pogodba, v pokojninski sklad obvezno, prav tako je obvezna tudi vključitev v dodatno pokojninsko zavarovanje za novozaposlene. Za tiste, ki so bili ob sprejemu tega zakona že zaposleni, pa ta obveznost ne velja (Bešter, 1996, str. 113).

Sprejeti zakon iz leta 1995 dovoljuje ustanavljanje odprtih pokojninskih skladov, ki niso vezani na podjetje ali korporacijo. Znotraj posameznega podjetja bo delovala nadzorna komisija kot navidezen sklad, ki bo skrbela za zaščito interesov svojih zavarovancev v odprtem skladu. Večina italijanskih upokojujencev prejema pokojnino iz javnega državnega pokojninskega sistema in le manjši del upokojujencev prejema tudi dodatno pokojnino iz zasebnega pokojninskega zavarovanja. Ob sprejetju pokojninske reforme je bilo le malo aktivnih delavcev vključenih v dodatne oblike pokojninskega zavarovanja, in sicer samo 5% zaposlenih v zasebnem sektorju, ki so takrat predstavljali le 2% pokojninskih prihodkov (Bela knjiga o reformi pokojninskega in invalidskega zavarovanja, 1997, str. 114-115).

Obdobje prehoda iz starega v nov pokojninski sistem, se je izkazalo kot predolgo. Tako je nastala potreba po popravkih v pokojninskem sistemu (Paulli, Tagliabue, 2000, str. 5), ki jih je leta 1997 uvedla Prodijeva reforma.

3.2.3 PRODIJEVA POKOJNINSKA REFORMA LETA 1997

Prodijeva reforma, uzakonjena z zakonom št. 449 z dne 27. december 1997 (*it. Legge n. 449 del 27 dicembre 1997*), je posledica razprav, ki so izvirale iz potreb po intervenciji s spremembami strukturne narave tudi na sistem pokojninskega zavarovanja. Na ta način so skušali prispevati k sanaciji javnih financ (*it. finanza pubblica*), kar bi omogočilo vstop Italije v evropsko monetarno unijo (*Evoluzione del sistema pensionistico*, 2004). Namen reforme leta 1997 je bilo skrajšanje prehodnega obdobja za uveljavitev sistema in dostopa do pokojnin, določenega v prejšnji reformi

²⁸ TRF predstavlja del plačila delojemalca, ki ga da na stran delodajalec in je izplačan kot zbrana vsota ob koncu zaposlitve. TRF se financira s prispevki, saj morajo delodajalci od aprila 1993 zagotavljati 6,91% bruto plače vsakega zaposlenega in se upravljajo kot knjižna rezerva znotraj podjetja z nizko, vendar zanesljivo obrestno stopnjo. Ta sredstva se zaposlenemu izplačajo po koncu zaposlitvene pogodbe, med trajanjem katere ima zaposleni gotov, a neizterljiv vir sredstev, nad katerimi ima delodajalec popolno kontrolo in ki predstavljajo zelo ugodno obliko financiranja. Prispevki v TRF morajo biti revalorizirani vsako leto za 1,5% prispevkov in za 0,75% inflacijske stopnje (Franco, 2000, str. 10).

(Contini, 2003, str. 189). Z reformo leta 1997 je bil sistem NDC dodatno integriran (Baldini, 2004, str. 255). Tudi Prodijska reforma je bila izpeljana s pomočjo še nekaterih zakonov in podzakonskih aktov, ki pa jih v nadaljevanju ne bom natančneje obravnavala, temveč bom opisala le njihove posledice.

Določila tega zakona zadevajo starost upokojitve za predčasne pokojnine, ki je določena bolj restriktivno. Za zaposlene v zasebnem sektorju se je povišala starost ob upokojitvi na 57 let, kar velja od leta 2002 dalje, namesto da bi veljala od leta 2008. Tudi za zaposlene v javnem sektorju velja povišanje starosti ob upokojitvi na 57 let od leta 2004 dalje. Na ta način so odpravili različno obravnavanje določenih kategorij, ki jih je dopuščal prejšnji zakon. S tem so tudi pospešili postopek poenotenja med javnim in zasebnim pokojninskim sektorjem (Evoluzione del sistema pensionistico, 2004).

Tabela 8: Starost ob upokojitvi po italijanski pokojninski reformi leta 1997

		<i>Starost ob upokojitvi</i>							
		<i>STAROSTNA POKOJNINA</i>				<i>PREDČASNA POKOJNINA</i>			
		<i>Minimalna starost upokojitve</i>				<i>Minimalna prispevna doba</i>	<i>Minimalna starost upokojitve</i>		
		<i>Zasebni sektor M/Ž</i>	<i>Javni sektor</i>	<i>Samozaposleni M/Ž</i>	<i>Zasebni sektor</i>		<i>Javni sektor</i>	<i>Samozaposleni</i>	
<i>Reforma leta 1997</i>	<i>Starejši zaposleni</i>	Postopno dvignjena na 65/60 let	65 let	65/60 let	Postopno dvignjena na 20 let	40-letni prispevki za mlajše od 57 let 35-letni prispevki za starejše od 57 let	40-letni prispevki za mlajše od 58 let 35-letni prispevki za starejše od 58 let		
	<i>Zaposleni srednjih let</i>	Postopno dvignjena na 65/60 let	65 let	65/60 let	Postopno dvignjena na 20 let	40-letni prispevki za mlajše od 57 let 35-letni prispevki za starejše od 57 let	40-letni prispevki za mlajše od 58 let 35-letni prispevki za starejše od 58 let		
	<i>Mladi zaposleni</i>	57-65 let			5 let	Ukinjena			

Vir: Jappelli, Padula, Bottazzi, 2003, str. 32.

V Tabeli 8 vidimo, da velja za »mlade zaposlene« fleksibilna starost upokojitve od 57 do 65 let, odvisno od odločitve vsakega posameznega zaposlenega. Za »mlade zaposlene« je minimalna prispevna doba 5 let. Za tiste, ki so leta 1995 že delali – tako »starejši zaposleni« kot »zaposleni srednjih let«, se minimalna starost upokojitve za starostno pokojnino v zasebnem sektorju postopoma povišuje za moške na 65 in za ženske na 60 let, zaposleni v javnem sektorju in samozaposleni pa imajo fiksno starost upokojitve, in sicer v javnem sektorju za moške in ženske 65 let, medtem ko je za samozaposlene starost upokojitve za moške 65 in za ženske 60 let. Za »starejše zaposlene« in »zaposlene srednjih let« se je minimalna prispevna doba za starostno pokojnino postopoma povišala na 20 let.

3.2.4 BERLUSCONIJEVA POKOJNINSKA REFORMA LETA 2004

Reforma leta 2004 je bila sprejeta z zakonom št. 243 z dne 23. avgusta 2004 (*it. Legge n. 243 del 23 agosto 2004*). Večji del uvedenih novosti reforme bo operativen z letom 2008. Dosegla naj bi dva cilja, ki naj bi sistem približala evropski ravni. Postopno naj bi dvignili leta upokojitve s pomočjo prostovoljnega kasnejšega upokojevanja in poleg javnega pokojninskega zavarovanja razvili tudi dodatno pokojninsko zavarovanje (*Reforma del sistema previdenziale, 2005*).

Finančna spodbuda v primeru nadaljevanja dela ob izpolnjevanju pogojev za upokojitev oziroma stimulacija za kasnejšo upokojitev t.i. »prispevni bonus« (*ang. contribution bonus, it. »super bonus«*), prične veljati že z letom 2004 v obliki oprostitve davka. Zaposleni v zasebnem sektorju (brez samozaposlenih), ki bodo do 31.12.2007 izpolnili pogoje za starostno pokojnino in se bodo odločili odložiti upokojitev v obdobju med 2004 in 2007, bodo uživali prednost oprostitve davka v višini 32,7% bruto plače. Za znesek premije pokojninskega zavarovanja bodo prejeli povišanje na plačilni listi (*Nota sintetica sulla riforma, 2005*).

Novosti, ki zadevajo predčasne pokojnine, so (*INPS informazioni riforma 2004, 2005*):

- Do leta 2007 bodo ostali v veljavi sedanji normativi, zato bo za zaposlene, ki se bodo upokojili do 31.12.2007 veljali štiri načini dostopa do pokojnine, predvideni po prejšnjem zakonu in ne bodo imeli nobene povezave z novimi pogoji. Ti štiri načini so prikazani (glej Tab. 8, na str. 26) v razdelku predčasna pokojnina za »starejše zaposlene« in »zaposlene srednjih let«, ki se delijo na samozaposlene in skupaj na zaposlene v javnem ter zasebnem sektorju.
- Od leta 2008 dalje se bodo lahko odvisni zaposleni upokojili s 35-letnimi prispevki in 60 leti starosti; samozaposleni pa s 35-letnimi prispevki in 61 leti starosti. Za vse pa je predvidena možnost upokojitve s 40-letnimi prispevki ne glede na starost.
- Od leta 2010 dalje postanejo potrebni pogoji 35-letni prispevki in 61 let starosti za odvisne zaposlene ter 35-letni prispevki in 62 let starosti za samozaposlene ali 40-letni prispevki.
- Od leta 2014 dalje bo poleg 35-letnih prispevkov potrebno imeti 62 let starosti za odvisne zaposlene in 63 let starosti za samozaposlene ali 40-letne prispevke.
- Ženske bodo imele možnost upokojitve s sedanjimi pogoji tudi po letu 2008 (35-letni prispevki in 57 let starosti), vendar bo na ta način pokojnina v celoti izračunana po prispevnem načinu.

Novosti, ki zadevajo starostne pokojnine, se nanašajo na »mlade zaposlene«. Za starostne pokojnine bo od leta 2008 dalje veljalo, da se bo za pokojnine, zasnovane samo po prispevnem načinu, starostna meja za upokojitev dvignila s 57 na 65 let starosti za moške in na 60 let za ženske, v zameno pa se bodo lahko upokojili samo z izpolnitvijo pogoja o 40-letni prispevni dobi (*INPS informazioni riforma 2004, 2005*).

Reforma je uvedla spremembo, ki se nanaša na izplačilo celotne odpravnine (TRF) ob zapadlosti, ki nastopi ob koncu zaposlitvene pogodbe. V veljavo bo stopilo prehodno obdobje, ki se prične

1.1.2006 in zapade 30.6.2006. S 1.1.2006 se bodo zaposleni lahko odločili, kam premestiti zapadla sredstva (to ne velja za sredstva, ki so zapadla do 31.12.2005). V primeru, da zaposleni s potekom tega obdobja ne bo izrazil želje za prenos sredstev, bo 1.7.2006 stopil v veljavo mehanizem »tihega nakazila« (*it. silenzio-assegno*). To pomeni, da bo zapadli TRF avtomatično namenjen v pokojninski sklad (I principali contenuti dello schema di decreto legislativo di attuazione della previdenza complementare, 2005, str. 2-4). Zaposleni pa se lahko odločijo tudi za izplačilo celotnega zneska ob upokojitvi (Marinelli, 2000). Ta ukrep naj bi pospešil razvoj drugega in tretjega pokojninskega stebra.

Najpomembnejša ukrepa, sprejeta v reformi, sta po mnenju ministra Maroni-ja prav stimulacija za kasnejšo upokojitev in namenitev TRF-ja skladom za razvoj drugega stebra (Pensioni, 2004).

3.2.5 UČINKI REFORM

Finančna neuravnoteženost naj bi se kljub vsemu nadaljevala vse do dokončne uveljavitve Dinijeve reforme. Težava finančne neuravnoteženosti naj bi se rešila šele ob zamenjavi generacije zaposlenih, natančneje po letu 2030 za tok novih pokojnin, in šele leta 2050 za vse obstoječe pokojnine. Brez novih intervencij bo prehodno obdobje zelo dolgo. Brez zakonskih sprememb bo celoten letni primanjkljaj do leta 2030 visokih od 4 do 4,5 odstotkov BDP. Šele po koncu tega obdobja se bo počasi približeval izenačenosti zaradi nove formule za izračunavanje pokojnin (Castellino, Fornero, 2003, str. 1)

Vsaka od teh prvih treh reform je ohranila pomembno razliko med ženskami in moškimi znotraj javnega sistema pokojninskega zavarovanja ter različne pogoje za zaposlene v zasebnem sektorju, javnem sektorju in samozaposlene. Reforme so zmanjšale pokojninske pravice za zaposlene srednjih let in mlade zaposlene ter za vse skupine zaposlenih v javnem sektorju. Po drugi strani pa so stari zaposleni v zasebnem sektorju in stari samozaposleni ostali praktično »nedotaknjeni« (Jappelli, Padula, Bottazzi, 2003, str. 8, 10).

Implementacija reform je bila postopna. Posledice prvih treh reform so bile povišanje starosti upokojitve ter veliko znižanje pokojninskega blagostanja in s tem pričakovanj o pokojninskih pravicah. Temeljni namen italijanske vlade z uzakonitvijo prvih treh reform je bil znižanje upravičenj mlajših delavcev glede na skupine starejših ljudi. S temi spremembami so želeli spremeniti odnos ljudi, njihovo zaznavo ter vedenje do zasebnih prihrankov. Vpliv na povišanje akumulacije zasebnega premoženja je bil zelo omejen, saj se je načrtovano zelo počasi udejanjalo v realnosti, zato so ljudje le deloma popravili svoja pričakovanja o pokojninskih dohodkih, ki so jih imeli pred temi reformami. To so pglavitni razlogi za manjši vpliv na zasebno premoženje gospodinjstev in državne prihranke od želenih (Jappelli, Padula, Bottazzi, 2003, str. 4, 6, 25, 26).

Pokojninska reforma leta 1992 je bila del pomembnega cilja, zmanjšanja deficita, ki si ga je zadala italijanska vlada kot posledico politične krize in dramatične devalvacije lire, čemur je v kratkem sledila najgloblja recesija povojnega časa. Reformama leta 1995 in leta 1997 je sledil

velik napovedan primanjkljaj socialnega sistema in poskus čimprejšnje zadovoljitve Maastrichtskih kriterijev (Jappelli, Padula, Bottazzi, 2003, str. 16).

Izračun pokojninskih izdatkov v razmerju do BDP leta 1990, ki so temeljili na takratni zakonodaji, so predvidevali, da bo to razmerje do leta 2040 naraslo na 23% kot posledica demografskega staranja prebivalstva (Join report by the Commission and the Council on Adequate and sustainable pension, 2002, str. 133). Zato je italijanski pokojninski sistem v devetdesetih letih doživel zelo intenziven proces reform, ki je bil usmerjen k nadzorovani vrnitvi dinamike pokojninskih izdatkov v razmerju z BDP. Proces reform je po eni strani prinesel splošno zmanjšanje pravic (še posebej za nove zaposlene), po drugi strani pa so ga zaznamovali različni in napredujoči postopki poenotenja pokojninskih pravil znotraj različnih sektorjev, na katere je razdeljen italijanski pokojninski sistem. Da bi ublažili učinek zmanjševanja pokojninskih pravic,²⁹ so te iste reforme predvidele možnost dodatne pokojnine, ki naj bi podpirala obvezno pokojninsko zavarovanje in s tem razvoj drugega in tretjega pokojninskega stebra (L'Inpdap per la previdenza complementare dei dipendenti pubblici, 2005, str. 3). Vse reforme v devetdesetih letih so se zavzemale za finančno vzdržnost pokojnin in so radikalno spremenile italijanski pokojninski sistem. Izvedene reforme so zmanjšale rast pokojninskih izdatkov v primerjavi z BDP, k čemer naj bi pripomogle tudi v prihodnosti. Napovedi so pokazale, da naj bi izdatki za pokojnine, ki so leta 2000 znašali 13,8% BDP, leta 2033 dosegli vrh in narasli na 16%, nato pa leta 2050 padli na 14,1% BDP (Join report by the Commission and the Council on Adequate and sustainable pension, 2002, str. 133-134).

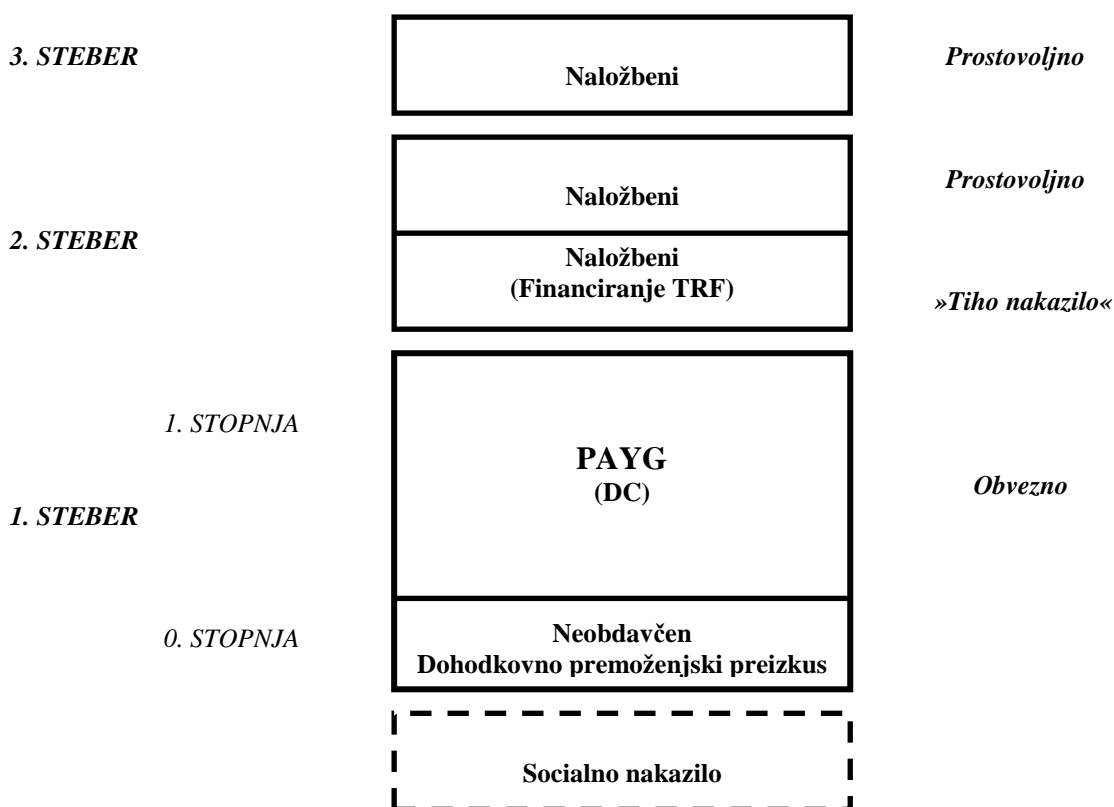
Kritike, ki se nanašajo na obdobje pred nizom reform v devetdesetih letih, poudarjajo, da je bila starost ob upokojitvi zastavljena prenizko, prispevki so bili prenizki, posebnosti sistema so bile zelo izrazite, nenazadnje je bil tudi način izračunavanja pokojnin neustrezen. Kritike, ki se nanašajo na sedanje obdobje oziroma na obdobje po večkratnem reformiranju pokojninskega sistema, poudarjajo povišanje deleža izdatkov za socialno varnost v primerjavi z BDP, pretirano obremenjevanje sistema socialne pomoči in neuravnoteženost zakonodaje (»Il percorso della delega previdenziale verso i decreti attuativi«, 2004).

4 MODEL ITALIJANSKEGA POKOJNINSKEGA SISTEMA

Italijanski pokojninski sistem je po drugi svetovni vojni temeljil na tipičnem sistemu PAYG, za katerega je bila značilna pretirana razdrobljenost pravil in vpeljanih mehanizmov za različne poklicne skupine (prvi pokojninski steber je še vedno razdeljen na več kot petdeset različnih shem). Kot že rečeno, je bil italijanski pokojninski sistem v devetdesetih letih večkrat bistveno reformiran. Sedanji italijanski pokojninski sistem je prikazan v Sliki 1 (glej Slika 1, na str. 30) in Tabeli 9 (glej Tab. 9, na str. 30), katerih razlaga sledi v nadaljevanju.

²⁹ Leta 2008 bo prešel sistem v zaključno fazo in bo prišlo do prehoda na zavarovalniški tip izračunavanja pokojninske rente (Spetič, 2003).

Slika 1: Glavni stebri italijanskega pokojninskega sistema

Vir: Natali, 2004.

Tabela 9: Zakonska ureditev treh stebrov italijanskega pokojninskega sistema

STEBER		Tveganje	Udeležba	Dostop	Določitev pravic	Financiranje	Upravljanje	Zbiratelji sredstev in ponudniki
3.	Individualne sheme	Starost, invalidnost	Prostovoljna	Prispevki	Odvisno od prispevkov	Prispevki, popolna kapitalizacija	Zavarovalnice, banke	Zasebne družbe
	Odprte in /ali zaprte poklicne sheme	Starost	Prostovoljna	Prispevki	Odvisno od prispevkov	Prispevki, popolna kapitalizacija	Socialni partnerji in/ali zasebni managerji	Zasebne družbe
1.	Pokojninsko zavarovanje	Starost, invalidnost, doživetje	Obvezna	Zaposlitev	Odvisno od prispevkov (DC)	Prispevki, PAYG	Državni in socialni partnerji	Državen
	Socialno nakazilo	Starost	Obvezna	Dohodkovno premoženjski preizkus, stalno bivališče	Določitev na podlagi upravičenja	Dohodkovno premoženjski preizkus	Državen	Državen

Vir: Natali, 2004.

Stebre italijanskega pokojninskega sistema sestavljajo (Natali, 2004):

1. steber: univerzalno kritje z individualnimi ali skupinskimi shemami (načrtom)
2. steber: poklicne sheme (načrt)
3. steber: individualni programi

4.1 PRVI STEBER

Prvi (državni in obvezen) steber temelji na sistemu PAYG. Osnova temu je socialno nakazilo, do katerega so upravičene osebe starejše od 65 let, izpostavljene dohodkovnemu preizkusu, ki je odvisen od stalnega bivališča oziroma regije bivanja. Osebe, ki so upravičene do pokojnine, ki je pod minimalno določenim zneskom in tiste, ki imajo pravico do socialnega nakazila lahko kombinirajo med obema upravičenjema. Druge oblike socialne podpore so povezane s programom socialne pomoči (Natali, 2004).

4.1.1 ZAVEZANCI IN UPRAVLJANJE

Prvi pokojninski steber sestavljajo različne sheme, ki pokrivajo javni in zasebni sektor zaposlenih ter samozaposlene skupine. Določenim skupinam zaposlenih so namenjene posebne sheme, na primer zaposlenim pri policiji in v vojski, državnim (javnim) uslužbencem Banke Italija itd. (Natali, 2004).

Upravljanje javnih pokojninskih shem je zelo razdrobljeno, pri čemer je večina shem upravljana s strani Državnega zavoda za socialno varnost – INPS, ki je zadolžen za zasebni sektor. Iz njih izhajajo upravičenja, namenjena zaposlenim v zasebnem sektorju in samozaposlenim (Join report by the Commission and the Council on Adequate and sustainable pension, 2002, str. 132). V zavod INPS se vplačujejo prispevki splošnega obveznega zavarovanja za starost, invalidnost in doživetje – družinsko oziroma vdovsko pokojnino (*it. pensione ai superstiti*), ki nastane zaradi smrti hranitelja družine. Medtem, ko so prispevki vplačani v Državni zavod za zavarovanje pred poškodbami na delu – v nadaljevanju INAIL (Istituto nazionale per l'Assicurazione contro gli infortuni sul lavoro) namenjeni zavarovanju za poškodbe in poklicne bolezni (Pensioni e previdenza sociale, 2005). Prispevke zaposlenih za pokojnine v javnem sektorju upravlja ločena institucija, Državni zavod za socialno varnost zaposlenih v javni upravi – INPDAP (Join report by the Commission and the Council on Adequate and sustainable pension, 2002, str. 132).

Leta 1994 je bil ustanovljen – INPDAP, zavod zadolžen za izvajanje nalog povezanih s pokojninami, ki so bile prej zaupane blagajni (*it. Cassa*) za pokojnine zaposlenih pri lokalnih organih, blagajni za pokojnine vzgojiteljev v vrtcih in državnih osnovnih šolah, blagajni za pokojnine zdravstvenih uslužbencev in blagajni za pokojnine sodnih uradnikov, ki so bile v preteklosti pod okriljem glavne uprave zavodov za socialno varnost Zakladnega ministrstva (*it. Ministero del Tesoro*). Temu je na začetku leta 1996 sledilo ločeno upravljanje pokojnin državnih uslužbencev v okviru institucije INPDAP (Il sistema previdenziale, 2004).

Glavni zavodi za socialno varnost so torej: INPS, INAIL in INPDAP. Manjši zavodi, ki so usmerjeni k določenim kategorijam delavcev, so še: Državni zavod za socialno varnost direktorjev – INPDAI, Državna agencija za socialno varnost in pomoč zaposlenim umetnikom – ENPALIS (Ente Nazionale di Previdenza e Assistenza per i lavoratori dello spettacolo), Zavod za socialno varnost delavcev v pomorskem sektorju – IPSEMA (Istituto di Previdenza per il settore marittimo) in tako dalje (Legislazione e previdenza sociale, 1998, str. 36-37). V vseh teh institucijah imajo predstavniki socialnih partnerjev nadzorno vlogo in sodelujejo pri upravljanju (Natali, 2004).

4.1.2 FINANCIRANJE

Reforma leta 1995 je vodila v spremembo metode izračuna upravičenj iz sistema PAYG z vnaprej določenimi pravicami (DB) k sistemu PAYG z vnaprej določenimi prispevki (DC) (Natali, 2004).

Prvi pokojninski steber je financiran predvsem iz pokojninskih prispevkov delojemalcev (prispevajo eno tretjino celotnih prispevkov) in prispevkov delodajalcev (dve tretjini celotnih prispevkov). Celotna prispevna stopnja je leta 2002 za zaposlene znašala 32,07% in sicer 8,89% za delojemalca in 23,18% za delodajalca, ter 19% za samozaposlene. Dodaten ključen pogled italijanskega pokojninskega sistema je obstoj širokega obsega pokrivanja prispevkov za obdobja neaktivnosti, ki se nanašajo na študij, materinske in starševske odsotnosti itd. (Natali, 2004).

4.1.3 PRIDOBITEV IN OBSEG PRAVIC

Upravičenja, ki izhajajo iz vplačanih prispevkov, vključujejo vse zaposlene in krijejo različna tveganja: za starost (starostna pokojnina in predčasna pokojnina), invalidnost (invalidska pokojnina) in doživetje (družinska oziroma vdovska pokojnina) (Natali, 2004).

Na tem mestu bom povzela sedanji sistem tako, da bom zajela glavne načine pridobivanja pokojnin, ki izhajajo iz reform od leta 1995 dalje, ne da bi se pri tem ozirala na razlike med sektorji pri starostni pokojnini in predčasni pokojnini, saj sem to natančneje opisala pri razlagi reforme iz leta 2004:

- Prva je **starostna pokojnina**, ki temelji na pokojninskem načrtu z vnaprej določenimi pravicami. Zadnja pokojninska reforma »Berlusconi«, ki bo veljala od leta 2008 dalje, bo vpeljala pokojnine z vnaprej določenimi pravicami, ki temeljijo na fiksni starosti ob upokojitvi. Ta je 65 let za moške in 60 let za ženske z najmanj 5-letnimi prispevki ali 40-letnimi prispevki, ne glede na starost ob upokojitvi (Natali, 2004).
- Upravičenja, izhajajoča iz **predčasne pokojnine**, določajo ob upokojitvi enako starost 57 let za ženske in moške s 35-letnimi prispevki. Tudi to je bilo spremenjeno z Berlusconijevo pokojninsko reformo, in sicer bo z letom 2008 starost ob upokojitvi za moške 60 let in se bo z letom 2010 povišala na 61 let ter bo nato od leta 2014 dalje 62 let, v vseh primerih s 35-letnimi prispevki. Ženske pa se bodo lahko upokojile pri 57. letu starosti s 35-letnimi prispevki (Natali, 2004).

- **Invalidsko pokojnino** (*it. pensione di invalidità*) sestavljata redna invalidska renta in pokojnina za 100% invalidnost. Zakon določa redno invalidsko rento (*it. assegno ordinario di invalidità*), ki ni prenosljiva na preživele, kar pomeni, da se ne more prenesti na še živeče družinske člane. Kot invalid se po zakonu šteje oseba oziroma zavarovanec, čigar delavne sposobnosti so za primerno zaposlitev trajno nižje zaradi bolezni ali zaradi fizične/mentalne slabosti na manj kot tretjino. Za invalidsko rento je potrebna najmanj 5-letna zavarovalna doba, od katere segajo najmanj 3 leta v petletje pred prošnjo za upravičenost do invalidske rente (Rodà, 2004). V to skupino spada tudi pokojnina za 100% invalidnost upravičenca (*it. pensione di inabilità*), ki je zaradi bolezni ali zaradi fizične/mentalne nesposobnosti trajno in popolnoma nesposoben opravljati kakršnokoli zaposlitveno dejavnost. Za pridobitev te pokojnine je potrebna 100% invalidnost in najmanj 5-letna zavarovalna doba, od katere morajo biti najmanj 3 prispevna leta zaključena v petletju pred prošnjo (Cottone, 2004).
- **Družinska oziroma vdovska pokojnina** se pridobi na dva načina: prvi je preko posredne pokojnine, ki pripada družinskim članom ob smrti zavarovanca (v tekočem delavnem razmerju), drugi način je pokojnina, če je bila umrla oseba že prejemnik starostne pokojnine, predčasne pokojnine ali invalidske pokojnine. Posredna pokojnina pripada samo v primeru, ko je zavarovanec imel (lahko tudi v različnih časovnih obdobjih) najmanj 15 let pokojninske dobe oziroma 5 let zavarovalne dobe, od katerih najmanj 3 leta v petletju pred smrtjo (Reversibilità, 2005).

Kot že omenjeno, lahko v obdobju med 2004 in 2008 zaposleni odložijo upokojitev brez omejitve, s čimer bodo zaposleni dlje od zakonsko določene starosti. Na ta način bodo pridobili »prispevni bonus«, ki bo povišal tekoče prihodke, ne pa bodoče pokojnine. Pokritost pokojnin je univerzalna. Indeksacija pokojnin temelji na indeksu cen življenjskih potrebščin (Natali, 2004).

4.2 DRUGI STEBER

Potreba po ohranitvi ustrezne ravni socialne varnosti je zahtevala uvedbo dodatnih oblik pokojninskega zavarovanja (poklicnega in individualnega), ki naj bi podpirale javni zavarovalni sistem, saj naj bi zagotavljal zaposlenim doseganje višje ravni sistema socialnega zavarovanja in s tem razvoj dodatnega sistema pokojninskega zavarovanja (Fondi di previdenza complementare, 2005). Pokojninski sklad je svobodna družba, katere skladi so pooblaščen in podvrženi kontroli s strani Komisije za nadzor pokojninskih skladov – COVIP (*it. Commissione di Vigilanza sui fondi pensione*), ki je bila ustanovljena s strani Ministrstva za delo (*it. Ministero del Lavoro*) (Marinelli, 2000). Nalogi COVIP se nanašata na izvajanje določil v povezavi s transparentnostjo vseh pokojninskih oblik ter nadzor nad načinom javne ponudbe (»Il percorso della delega previdenziale verso i decreti attuativi«, 2004).

4.2.1 ZAVEZANCI DODATNEGA POKOJNINSKEGA SISTEMA

Zavezanci oziroma naslovljenci pokojninskih skladov so: odvisni delavci zasebnega in javnega sektorja; samozaposleni (samostojni delavci) in ljudje s svobodnim poklicem; zaposleni v

zadružnih družbah ter subjekti, ki izvajajo neplačane družinske dejavnosti, na primer gospodinje (Marinelli, 2000).

4.2.2 TIPOLOGIJA SKLADOV

Drugi steber pokojninskega zavarovanja sestavljajo dodatne, prostovoljne naložbene pokojnine. Reformiran sistem temelji na dveh možnostih (Natali, 2004):

- zaprti ali pogodbeni pokojninski skladi, ki jih predpisujejo kolektivne pogodbe in
- odprti pokojninski skladi, ki jih upravljajo finančni posredniki, v katere se zaposleni lahko vključujejo individualno ali skupinsko.

Osnovo za ustanovitev zaprtega (pogodbenega) pokojninskega sklada predstavljajo delovne pogodbe ali pravilniki podjetja (sporazum ali kolektivne pogodbe in združenja delodajalcev) (Marinelli, 2000). V zaprtih skladih,³⁰ tako imenovanih poklicnih pokojninskih shemah, varčujejo predvsem delavci na panožni ravni. Koristi so povezane z članstvom, saj lahko v odprtem skladu sodelujejo samo, če ne sodelujejo v zaprtem skladu (Join report by the Commission and the Council on Adequate and sustainable pension, 2002, str. 76).

Odprti skladi nudijo finančne storitve ter so vezani na finančni trg. Namenjeni so tistim, ki ne morejo sodelovati v zaprtih pokojninskih skladih (Potič, 2000). Odprte sklade oblikujejo banke, Družbe za posredovanje s premičninami – SIM (*it. Società di Intermediazione Mobiliare*), zavarovalniške družbe ter Družbe za upravljanje s prihranki – Sgr (*it. Società di Gestione del Risparmio*), ki zajemajo kolektivno in individualno premoženje (Marinelli, 2000).

Višina »druge« oziroma dodatne pokojnine iz sklada dodatnega pokojninskega zavarovanja je odvisna od razmer na finančnih trgih in od sposobnosti finančnih upravljavcev (od akumuliranega kapitala). Ta pa je odvisen od kopičenja prispevkov v pokojninski sklad, trajanja tega kopičenja in donosnosti finančnega upravljanja med fazo kapitalizacije (Marinelli, 2000). Prispevki za dodatno socialno zavarovanje so določeni v absolutnem znesku, in sicer največ 5.164 evrov letno (»Il percorso della delega previdenziale verso i decreti attuativi«, 2004).

4.2.3 UPRAVLJANJE

Družbe, ki so usposobljene za upravljanje s premoženjem pokojninskih skladov, so (Fondi di previdenza complementare, 2005):

- zavodi, ki upravljajo obvezno pokojninsko zavarovanje;
- zavarovalniške družbe;

³⁰ Zaprti sklad vodi uprava, ki odgovarja skupščini sklada. Polovico skupščine sestavljajo predstavniki delavcev in delodajalcev. Sindikati menijo, da je pri takšni sestavi zaprtega sklada pomembno, da v upravi sedijo neodvisni finančni strokovnjaki, ki delujejo v skladu s programom in vodijo skupščine sklada. Izrednega pomena je, da sklad dela v interesu delavcev, saj po njihovem mnenju zaprti skladi spodbujajo ekonomsko demokracijo in solidarnost med delavci. V Italiji nimajo sindikati nobene formalne povezave s pokojninskimi skladi, zato pa toliko bolj spodbujajo ustanavljanje skladov drugega stebra. Premije, ki se vplačujejo na račun pogodbenega sklada, so enake tako za delavce kot za delodajalce, in sicer približno en odstotek od plače. Posebnost pa predstavlja odpravnina (TRF), ki je izplačana ob upokojitvi in predstavlja dodaten prispevek podjetja (Potič, 2004).

- SIM;
- kreditni zavodi;
- Sgr.

Te družbe so usposobljene za kolektivno upravljanje s prihranki. Finančni upravljalci pa morajo poskrbeti za izbiro investicij, ki izhajajo iz razporeditve sredstev, kot jih predvideva vlada (Marinelli, 2000).

4.2.4 FINANCIRANJE

Izhajajoč iz reforme leta 2004 velja, da se odpravnina oziroma TRF avtomatično prenese v drugi pokojninski steber (v pokojninski sklad), razen v primeru, ko se zaposleni s tem ne strinja. To naj bi pripomoglo k razvoju dodatnih pokojnin (Natali, 2004).

Letni donos pokojninskega sklada je obdavčen z 11% stopnjo, ki je za 1,5 odstotne točke nižja od stopnje, ki se upošteva za obdavčitev običajnih investicijskih skladov in življenjskih zavarovanj (Marinelli, 2000).

4.2.5 PRIDOBITEV IN OBSEG PRAVIC

Prispevki v pokojninske sklade so lahko prostovoljni (v odprte sklade) ali (Marinelli, 2000):

- določeni v pogodbi o zaposlitvi;
- določeni v odstotkih od letne bruto plače;
- sestavljeni iz prispevka delavca in delodajalca ter celotnega ali samo dela TRF-ja.

Izhajajoč iz prispevkov, lahko iz pokojninskih skladov pridobimo naslednje pokojnine (Fondi di previdenza complementare, 2005):

- **Starostno pokojnino:** katere pravica izhaja z dopolnitvijo starosti ob upokojitvi, ki velja v obveznem pokojninskem zavarovanju in z najmanj 5-letnimi vplačili v sklad.
- **Predčasno pokojnino:** ta pokojnina pripada samo v primeru ukinitve zaposlitvene dejavnosti zavarovanca, ki nima več kot 10 let nižjo starost ob upokojitvi glede na starost, ki je potrebna za upokojitev pri obveznem pokojninskem zavarovanju in velja za zavarovanca, ki naj bi imel najmanj 15 let vplačil v sklad.

Poleg zgoraj naštetih pokojnin lahko pokojninski skladi izplačujejo pokojnino, ki se razdeli med dve osebi ter aktivirajo tudi oblike zavarovanja, ki pokrivajo tveganje invalidnosti ali zgodnje smrti.

Leta 2001 je bilo v dodatne pokojninske sheme (v odprtih in zaprtih skladih) vključeno približno 10% zaposlene populacije. Leta 2003 so sredstva v odprtih in zaprtih zaposlitvenih skladih znašala približno 3% BDP (Natali, 2004). Po mnenju italijanskih sindikatov naj bi bil razlog za tako nizko število sodelujočih v prostovoljnem dodatnem pokojninskem zavarovanju v tem, da država ni ponudila posebnih ugodnosti za dodatno varčevanje. Po drugi strani pa menijo, da je med Italijani še vedno premalo prisotna varčevalna kultura (Potič, 2000).

4.3 TRETJI STEBER

Tretji steber je prostovoljna akumulacija za starost preko polic življenjskega zavarovanja. K povečevanju njihove naklonjenosti pripomorejo ugodne davčne vzpodbude (Natali, 2004). Sodelovanje v individualnem prostovoljnem pokojninskem zavarovanju ni pogojeno z vključitvijo v ostale sheme. Zavarovanja organizirajo pretežno zavarovalnice. Vanje se posameznik, ki je tudi nosilec teh zavarovanj, vključi sam, prav tako sam odloča o premiji in strukturi naložb. Tretji steber, torej temelji na osebnih varčevalnih računih zavarovancev (Fondi di previdenza complementare, 2005). Leta 2003 so sredstva individualnih (osebnih) shem znašala 0,1% BDP (Natali, 2004).

5 POKOJNINE V ITALIJI

Vsaka oseba je lahko prejemnik več različnih upravičenj na podlagi normativov, ki določajo skupek različnih vrst pokojnin. V spodaj navedeni Tabeli 10 (glej Tab. 10, na str. 37) so bile pokojnine razvrščene v upravičenja na podlagi socialnega zavarovanja in na oblike pomoči. Prve se izdajo na podlagi prispevkov v času zaposlitve, druge pa predstavljajo pomoč, ki naj bi zagotavljala dostojno življenje osebam, ki imajo prenizke osebne dohodke in dohodke družinskih članov. Slednje so v glavnem financirane iz državnega proračuna. Na podlagi institucionalne narave upravičenj in na podlagi dohodka, ki je določil izplačilo pokojnin, razvrstimo obe oblike v 5 skupin: starostne (pokojnina za starost, upravičenja za predčasno upokožitev zaradi razmer na trgu dela, predčasne pokojnine, dodatne starostne pokojnine), invalidske, družinske oziroma vdovske, odškodninske (*it. pensioni indennitarie*) in skrbstvene pokojnine (*it. pensioni assistenziali*) (socialne pokojnine ali socialna nakazila, pokojnine za invalidnost pri civilistih in vojne pokojnine). Prve tri pokojnine sodijo v skupino pokojnin, ki je odvisna od prispevkov in so označene s kratico IVS. Za njihovo pridobitev je potrebno izpolnjevati pogoje (Statistiche della previdenza e dell'assistenza sociale, 2005, str. 11), ki sem jih navedla v prejšnjem razdelku. V ostalih treh kategorijah (glej Tab. 10, na str. 37) pa so prisotni prejemniki, ki zajemajo več vrst pokojnin.

Večino pokojnin IVS izplačujeta zavoda INPS za zasebni sektor in INPDAP za javni sektor. Pokojnine za skrbstvo izplačujejo: Državni zavod za zavarovanje pred poškodbami na delu – INAIL in Državni zavod za varstvo delavcev v pomorskem sektorju – IPSEMA. Pokojnina za skrbstvo je iz teh zavodov izplačana tistim zaposlenim, ki imajo določeno minimalno dobo prispevkov, ki so doživeli poškodbo ali imajo bolezen kot posledico dela. Ostale pokojnine za skrbstvo pa izplačuje Ministrstvo za gospodarstvo in finance (*it. Ministero dell'Economia e delle Finanze*), INPS ter ostali javni centralni in lokalni administrativni zavodi (Statistiche della previdenza e dell'assistenza sociale, 2005, str. 12).

Ob koncu leta 2002 oziroma v začetku leta 2003 je bilo 672 družb, ki so izplačevale pokojninska upravičenja. Število upravičencev se ne ujema s številom pokojnin, ker je vsak upokoženec lahko upravičen do več pokojnin (Statistiche della previdenza e dell'assistenza sociale, 2005, str. 13).

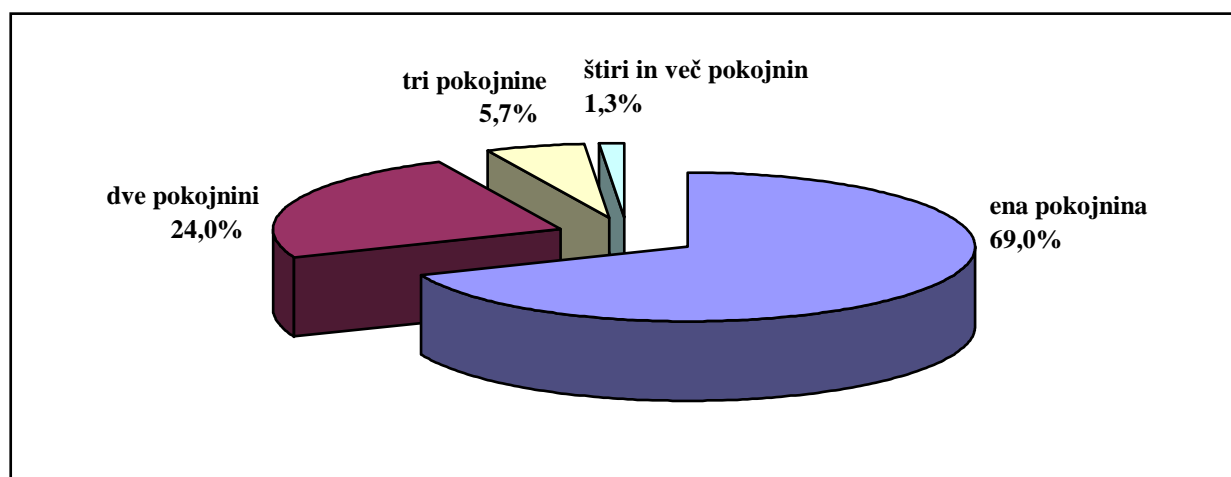
Tabela 10: Število pokojnin, njihov odstotek v masi vseh pokojnin ter povprečni letni bruto znesek v evrih, razdeljen po vrsti pokojnin za leto 2003

<i>Vrsta pokojnin</i>	<i>Število pokojnin</i>	<i>% pokojnin v masi vseh pokojnin</i>	<i>Povprečen letni bruto znesek v evrih</i>
<i>Starostna</i>	7.857.023	48,0	13.575
<i>Invalidska</i>	1.079.159	6,6	7.001
<i>Družinska (vdovska)</i>	1.592.423	9,5	8.080
<i>Odškodninska</i>	322.147	2,0	2.714
<i>Skrbstvena</i>	1.282.096	7,8	4.966
<i>Druge IVS</i>	1.961.961	12,0	13.894
<i>IVS + odškodninska</i>	696.245	4,3	15.842
<i>IVS + skrbstvena</i>	1.525.007	9,3	15.203
<i>Drugo</i>	83.321	0,5	18.304
Skupaj	16.369.382	100,0	12.039

Vir: I beneficiari delle prestazioni pensionistiche Anno 2003, 2004, str. 2.

Tabela 10 prikazuje, da je bilo 31.12.2003 število upokojencev 16.369.382, ki so v celotni masi pokojnin večinoma prejeli starostno pokojnino (48,0%). Povprečni letni bruto zneski pokojnin prvih pet vrst pokojnin za vsako vrsto pokojnin se zelo razlikujejo med seboj – najnižji znesek je bil izplačan za odškodninske pokojnine (2.714 evrov), zelo visok pa za starostne pokojnine (13.575 evrov). Upravičenci, ki prejema več kot eno pokojnino, imajo višje povprečne letne zneske kot tisti z eno samo vrsto pokojnin, saj znaša najvišji povprečni letni bruto znesek v kategoriji drugo 18.304 evre.

Slika 2: Odstotkovni prikaz števila upokojencev po številu prejetih pokojnin za leto 2003

Vir: I beneficiari delle prestazioni pensionistiche Anno 2003, 2004, str. 2.

Razdelitev upravičencev, ki prejema pokojnine, kaže na pomemben odstotek tistih, ki prejema več kot eno pokojnino. Iz Slike 2 je razvidno, da 69,0% upokojencev prejema eno samo pokojnino, 24,0% celote prejema dve pokojnini, medtem ko jih 7,0% prejema več kot tri pokojnine.

Iz analize razdelitve upokojencev po kategorijah mesečnih bruto zneskov so razvidne velike razlike v vrednosti pokojninskih transferjev v okviru dane populacije. Slednje se pripisuje predvsem dejstvu, da lahko vsak upravičenec prejema več kot eno upravičenje in s tem akumulira delen ali celoten znesek z različnimi vrstami pokojnin. Drugi razlog pa je v tem, da so lahko zneski pokojnin izračunani na podlagi različnih dejavnikov, ki upoštevajo skupek različnih faktorjev: plačo, prispevna leta, družinsko sestavo, stopnje in vrste invalidnosti ter lastna in družinska sredstva (Statistiche della previdenza e dell'assistenza sociale, 2005, str. 24).

Tabela 11: Število pokojnin in njihov odstotek v masi vseh pokojnin razdeljenih v dohodkovne kategorije po mesečnih bruto zneskih v evrih za leto 2003

<i>Mesečni bruto zneski v evrih za dohodkovne kategorije</i>	<i>Število pokojnin</i>	<i>% pokojnin v masi vseh pokojnin</i>
<i>Do 499,99</i>	4.259.531	26,0
<i>Od 500,00 do 999,99</i>	5.434.446	33,2
<i>Od 1.000,00 do 1.499,99</i>	3.665.644	22,4
<i>Od 1.500,00 do 1.999,99</i>	1.734.167	10,6
<i>2.000,00 in več</i>	1.275.594	7,8
Skupaj	16.369.382	100,0

Vir: I beneficiari delle prestazioni pensionistiche Anno 2003, 2004, str. 7.

Razdelitev pokojnin (Tabela 11) po dohodkovnih kategorijah bruto mesečnih zneskov v evrih beleži višji odstotek oziroma večje število pokojnin v nižjih dohodkovnih kategorijah in nižji odstotek (manjše število pokojnin) v kategorijah upravičencev z višjimi prihodki. Skupina, ki je najštevilčnejša, ima 5.434.446 upokojencev (33,2% celotne upokojene populacije) in prejema povprečne bruto mesečne zneske med 500 in 1.000 evrov mesečno. Precejšen del upravičencev (26,0%) prejema zneske nižje od 500 evrov mesečno.

Tabela 12: Vpisani v dodatne pokojninske oblike v letu 2003

<i>Tipologija pokojninskih oblik</i>	<i>Število pokojninskih oblik</i>	<i>Število vpisanih</i>	<i>Premoženje v mio evrih</i>
<i>Zaprte skladi</i>	42	1.042.381	4.543
<i>Odprte skladi</i>	96	364.504	1.731
<i>Police življenjskega zavarovanja</i>	150	554.691	1.278

Vir: »Il percorso della delega previdenziale verso i decreti attuativi«, 2004.

Iz Tabele 12 je razvidna porazdelitev števila vpisanih v dodatne pokojninske oblike v letu 2003 med posamezne tipologije pokojninskih oblik. Največ upravičencev je vpisanih v zaprte sklade (1.042.381 upravičencev), kjer lahko izbirajo med 42 različnimi skladi, katerih premoženje znaša 4.543.000.000 evrov, najmanj upravičencev pa je vpisanih v odprte sklade (364.504 upravičencev), kjer lahko izbirajo med 96 različnimi skladi, katerih premoženje znaša 1.731.000.000 evrov.

6 IZZIVI ZA PRIHODNOST

Prihodnost pokojninskega sistema v Evropi predstavlja velik izziv, posebno če upoštevamo starajoče se prebivalstvo. To je povezano z vse daljšo življenjsko dobo in zniževanjem rodnosti (združeno z višjo pričakovano življenjsko dobo, približevanju »baby boom« generacij starosti upokojitve), kar bo povečalo pritisk na pokojninski sistem. Prihodnje vzdrževanje pokojninskega sistema v povezavi s temi izzivi kaže na potrebo po sistemu, ki bo temeljil na nacionalni in medgeneracijski solidarnosti, z namenom ohranitve pravega ravnovesja med javnimi in zasebnimi shemami ter jamstvom države (Evin, 2004).

V zadnjih štiridesetih letih se je pričakovana življenjska doba v EU povečala za osem do deset let, pri čemer se je v enakem obdobju število starejših in še zaposlenih vztrajno zmanjševalo. Danes dela le še vsak tretji predstavnik starostne skupine od 55 do 64 let, kar hkrati pomeni, da prejemajo Evropejci pokojnine dve oziroma tri desetletja ali več. Torej prejemajo pokojnine skoraj tako dolgo kot so bili aktivni in so vplačevali prispevke. Za evropski pokojninski sistem, ki je nastal še v časih, ko so delavci v povprečju dobivali pokojnino le nekaj let in je bilo razmerje med upokojenci in aktivnimi prebivalci povsem obrnjeno, predstavlja to dejstvo vse večje breme (Milakovič, 2005).

Države članice EU si zelo prizadevajo oblikovati ukrepe, ki bi vzpodbujali čim več starejših k ohranjanju delovnih razmerij. Večina »starih« članic EU je že zvišala zahtevano starost ob upokojitvi na 65 let in to ne le za moške, ampak tudi za ženske. Med temi so Danska, Nemčija, Grčija, Španija, Irska, Luksemburg, Nizozemska, Portugalska, Finska in Švedska. Izjema pa so še Italija, Avstrija in Velika Britanija (za ženske 60 let), Francija (za moške in ženske 60 let) in Belgija (za ženske 61 let). Mednje za zdaj sodi tudi Slovenija, kjer se moški lahko upokojijo pri 63 letih, ženske pa se bodo po prehodnem obdobju zaostrovanja pogojev lahko upokojile z 61 leti. Kot napovedujejo v slovenskem vladnem odboru za reforme je v Sloveniji pričakovati podobno usmerjanje h kasnejšemu upokojevanju kot v večini evropskih držav, tako za moške kot za ženske. Največ uspehov pri zaposlovanju imata do sedaj Finska in Nizozemska. Finski je na primer med letoma 1997 in 2004 uspelo za 15 odstotkov povečati delež zaposlenih, starejših od 65 let, medtem ko druge države še zaostajajo in imajo nizko stopnjo zaposlenosti starejšega prebivalstva (Milakovič, 2005).

Državne pokojnine bodo v prihodnosti le eden od dohodkov starejših, saj bodo nizke in bodo pokrivalle le eksistenčni minimum. V več evropskih državah se kot posebno področje znanja že razvija tako imenovani osebni finančni upravitelj, kar pomeni, da morata posameznik in družina sama prevzeti odgovornost za pridobivanje finančnih sredstev ter jih smiselno uporabiti, saj je od tega odvisno preživetje in dobrobit ljudi (Milakovič, 2005).

Tudi italijanski pokojninski sistem se spoprijema z nekaterimi ključnimi izzivi. Prvo skupino izzivov, ki se nanašajo tako na sedanost kot na prihodnost, predstavljajo demografski trendi v

povezavi s sposobnostjo financiranja pokojninskih shem.³¹ Italija ima namreč najvišje razmerje med prebivalci, starejšimi od 64 let, in aktivnimi prebivalci v EU. Upoštevajoč slednje, je namen izpeljanih reform znižati rast javnih pokojninskih izdatkov preko znižanja radodarnosti prvega pokojninskega stebra. Znižanje javnega kritja naj bi bilo uravnovešeno z razvojem zasebnih shem. Drugi izziv predstavlja nizka stopnja zaposlenosti, ki velja še posebej za ženske in starejše delavce (Natali, 2004).

Potrebna bo tudi velika pazljivost, da bi se izognili zatekanju k predčasnemu upokojevanju kot instrumentu za regulacijo na trgu dela, obenem pa bi bilo potrebno spodbujati zaposlovanje starejših delavcev. Poleg tega je potrebno iz sive ekonomije izključiti tako imenovana nedeklarirana dela, ki jih v večini izvajajo prav upokojenci (Join report by the Commission and the Council on Adequate and sustainable pension, str. 133).

Italija se bo morala v prihajajočih desetletjih soočiti z naraščajočimi izdatki za pokojninski sistem zaradi nizke rodnosti, poviševanja pričakovane življenjske dobe in nizke stopnje zaposlenosti. Leta 2004 je eno upokojeno osebo vzdrževalo 2,8 zaposlenih, do leta 2050 pa naj bi ta kazalec padel na 1,5 zaposlenega. Vlada predvideva, da naj bi z izvedbo Berlusconijeve reforme znižali izdatke za pokojnine v primerjavi z BDP v sistemu obveznega pokojninskega zavarovanja. Med leti 2012 in 2020 naj bi se izdatki vsako leto znižali za 0,7% BDP, med leti 2020 in 2035 0,6% BDP letno ter 0,3 % BDP med leti 2035 in 2050 (Le tendenze di medio-lungo periodo del sistema pensionistico e sanitario, 2004).

Smeri razvoja in predlog za boljše delovanje pokojninskega sistema je ustanovitev večstebnega sistema, kjer naj bi bil vsak steber instrument za opravljanje različnega cilja/namena (Paulli, Tagliabue, 2000, str. 10):

- 1. steber: cilj naj bi bil prerazdelitev dohodka med starejšimi ljudmi in zniževanje prispevne stopnje v prvem stebru, kar bi omogočalo razvoj ostalih stebrov;
- 2. steber: temeljil naj bi na obveznem sistemu, ki bi zagotavljal individualne pokojninske sheme;
- 3. steber: obsegal naj bi prostovoljno varčevanje in zavarovanje, ki naj bi bilo spodbujeno s strani države;
- 4. steber: ponujati bi moral možnost za delo ljudem, ki so končali svojo delovno kariero, v obliki »part-time« del za določeno časovno obdobje po zakonsko določeni starosti ob upokojitvi.

7 SKLEP

Ohranjanje nespremenjene oblike italijanskega pokojninskega sistema več kot 40 let je pripeljalo do tolikšne neuskkljenosti med prispevki in izdatki ter med razvojem družbe in razvojem socialne politike, da je bilo v devetdesetih letih reformiranje pokojninskega sistema nujno.

³¹ Izdatki za pokojnine v odstotku BDP so po projekciji leta 2000 znašali 13,8% in naj bi predvidoma leta 2033 dosegli najvišjo vrednost, in sicer 16,0%, in nato naj bi do leta 2050 padli na 13,6% (Marano, 2002, str. 75).

Sledilo je več kot desetletje dolgo obdobje reform, katerih glavni cilj je bil uravnoteženje javnih pokojninskih izdatkov in s tem pridobitev nadzora nad prihodnjo potrošnjo.

Pokojninske reforme v Italiji niso bile pogojevane zgolj s strani potreb financiranja, ki vodijo vlado k višanju starosti ob upokojitvi z namenom zmanjševanja izdatkov, ampak tudi s ciljem večje enakosti glede upravičenj. Prav neenakosti in raznovrstni privilegiji imajo globoke korenine v preteklosti in izvirajo iz tradicionalnega koncepta, ki pojmuje socialno varnost kot mehanizem dohodkovnih transferjev. Prevlada elementov socialne pomoči v sistemu socialne varnosti namreč zagotavlja prejemanje minimalnih pokojnin tudi tistim osebam, ki niso vlagale zadostnih sredstev, hkrati pa omogoča tudi oblikovanje »ščita«, za katerim lahko skrijemo določene privilegije. V primeru majhnega števila upokojenih oseb lahko deluje sistem uspešno tudi na takšnih temeljih, v primeru neugodnih demografskih napovedi v smeri staranja prebivalstva pa zaide sistem v finančne težave, pri čemer so tudi najmanjše nepravilnosti v delovanju nedopustne.

To so glavni razlogi za vpeljavo novega koncepta v sistem socialne varnosti v zadnjih 10 do 15 letih. Ta predpostavlja mehanizem osnovnega zavarovanja, ki jemlje del dohodka zaposlenega v delovno aktivnem obdobju in ga vrača povečanega za določen delež in v obliki življenjske rente v obdobju upokojitve. Na takšen način teži pokojninsko zavarovanje k uresničenju aktuarske enakosti na ravni vsake generacije med prispevki in upravičenji, pri čemer je prerazdelitev odvisna od transferjev med mlajšimi in starejšimi osebami. Za uresničenje takšnega mehanizma aktuarske enakosti ni potrebno v javne sisteme vpeljati kapitalizacijske strukture, značilne za zasebne sisteme, temveč je dovolj v temelju postaviti prispeven način izračunavanja pokojnin, ki povezuje pokojnine tako z večanjem prispevkov kot s starostjo ob upokojitvi.

Reforme naj bi bile ključ do finančne vzdržnosti pokojnin in radikalne spremembe italijanskega pokojninskega sistema, saj naj bi pripomogle k nižji rasti pokojninskih izdatkov v odnosu do BDP. Posledice reform so bile povišanje starosti upokojitve ter občutno znižanje pokojninskega blagostanja in s tem pričakovanj o pokojninskih pravicah, katerih značilnosti so tudi ohranjanje razlik med moškimi in ženskami znotraj javnega sistema pokojninskega zavarovanja ter različnih pogojev za zaposlene znotraj posameznih sektorjev.

Temeljni namen uzakonitve reform tiči v znižanju upravičenj mlajših delavcev glede na starejšo populacijo in želja po spreminjanju zaznave in vedenja do zasebnih prihrankov. Zaradi počasnega izvajanja reform v praksi so se omenjeni učinki pokazali le v manjši meri. Splošno znižanje upravičenj na eni strani in progresivni procesi harmonizacije pokojninskih pravil znotraj različnih sektorjev na drugi strani je privedel do možnosti dodatne pokojnine, ki naj bi s podporo obveznemu pokojninskemu zavarovanju privedla do razvoja drugega pokojninskega stebra. Prav večstebni sistem naj bi predstavljal rešitev v smeri boljšega delovanja pokojninskega sistema.

Italija se srečuje z dvema skupinama izzivov, ki sta pomembni tako za sedanost kot za prihodnost. Prvo skupino predstavljajo demografski trendi, ki Italiji izkazujejo najvišje razmerje med prebivalci, starejšimi od 64 let, in aktivnimi prebivalci v EU, visoka pričakovana življenjska

doba ter sposobnost financiranja pokojninskih shem. Druga skupina izzivov pa zajema predvsem nizko stopnjo zaposlenosti, značilno v večji meri za ženske in starejše zaposlene. Zato je ob zniževanju pokojninskih izdatkov s pomočjo znižanja radodarnosti prvega pokojninskega stebra potrebno vzpodbujati zaposlovanje starejših delavcev ter preprečevati predčasno upokojevanje, kot način regulacije na trgu dela. Čeprav predstavlja prehod na DC način izračunavanja pokojnin temeljno posodabljanje prvega pokojninskega stebra in je pomembno za finančno uravnoveženost, ostajajo visoki prispevki v pokojninske sheme in potreba po transferjih centralno vladnega proračuna še vedno problem. Povišanje stopnje zaposlenosti predvsem za ženske in starejše delavce bo ključno za uresničitev ciljev, uvedba poklicnih pokojninskih shem pa pomeni veliko priložnost.

LITERATURA

1. Baldini Massimo et al.: Pension reforms, tax incentives and saving in Italy. Paolo Onofri, ed., *The Economics of an Ageing Population*. Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 2004, str. 251-345.
2. Barr Nicholas: Retirement Pensions. Nicholas Barr, David Whynes, eds., *Current Issues in the Economics of Welfare*. London : The Macmillan press Ltd, 1993, str. 45-62.
3. Bešter Helena: Pokojninski sistemi v svetu in pri nas. Magistrsko delo. Ljubljana : Center Marketing International, 1996. 173 str.
4. Brooks Sarah, Weaver R. Kent: Lashed to the Mast?: The Politics of Notional Defined Contribution Pension Reforms. CRR WP 2005-04. Boston : Center for Retirement Research, januar 2005. 68 str.
5. Brugiavini Agar, Fornero Elsa: Pension Provision in Italy. Richard Disney, Paul Johnson, eds., *Pension Systems and Retirement Incomes across OECD Countries*. Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 2001, str. 197-235.
6. Brugiavini Agar, Galasso Vincenzo: The Social Security Reform Process in Italy: Where Do We Stand?. Working Paper 2003-052. Michigan : Michigan Retirement Research Center, julij 2003. 47 str.
7. Castellino Onorato, Fornero Elsa: La riforma delle pensioni: Una valutazione delle novità dell'ottobre 2003. Torino : Università di Torino, CeRP, 2003. 5 str.
8. Collicelli Carla: Etica e allocazione delle risorse. Giovanni Incorvati at al., *Etica, sistema sanitario e risorse*. Presidenza del consiglio dei ministri dipartimento per l'informazione e l'editoria, str. 115-145.
[URL: <http://www.bioetica-vssp.it/documenti/001725/001725.pdf>], julij 1998.
9. Contini Bruno et al.: Scelte lavorative e di pensionamento degli anziani in Italia. Ministero del Lavoro e delle Politiche Sociali: CeRP, LABORation R. Revelli (CORIPE Piemonte) – R&P srl. 218 str.
[URL: http://cerp.unito.it/pubblicazioni/scelte_lavorative_e_/at_download/file], 2003.
10. Cottone Nicoletta: La pensione di inabilità. *Il Sole 24 ore*.
[URL: <http://www.ilsole24ore.com/fc?cmd=art&codid=22.0.1069131583&chId=30>], 2004.
11. Črnak Meglič Andreja: Socialni sistemi na preizkusu. Andreja Črnak Meglič et al., *Evropska socialna in zaposlitvena politika*. Ljubljana : Kalandrovo društvo, 1998, str. 9-15.
12. De Luca G., Liguori V.: *La riforma del sistema pensionistico*. 2. izdaja. Roma : Gruppo Buffetti S.p.A, 1995. 235 str.
13. Duskin Elizabeth: Changing the mix of public and private pensions: the issues. Elizabeth Duskin, ed., *Private Pensions and Public Policy*. Paris : OECD, 1992, str. 7-20.
14. Evin Claude: Future of social security in Europe. Parliamentary Assembly.
[URL: <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/TA04/EREC1661.htm>], 20.2.2004.
15. Ferrera Maurizio: Ricalibrare il modello sociale europeo. Working Paper 7/2004. Torino : Dipartimento di Studi sul Lavoro, Università di Milano, URGE, 2004. 10 str.
16. Fornero Elsa, Castellino Onorato: *La riforma del sistema previdenziale italiano*. Torino : Università di Torino, CeRP, 2003. 22 str.

17. Franco Daniele: Italy: a never-ending pension reform. NBER-Kiel Institute Conference. 28 str.
[URL: <http://www.nber.org/~confer/2000/pension00/franco.pdf>], 6.3.2000.
18. Gollier Jean-Jacques: Private Pension Systems. Juan Yermo, ed., Private Pension Systems and Policy Issues No.1. Paris : OECD, 2000, str. 223-334.
19. Harrington Scott E., Nichaus Gregory R.: Risk management and insurance. 2. izdaja. New York : McGraw-Hill/Irwin, 2003. 672 str.
20. Holzmann Robert, MacKellar Landis, Rutkowski Michal: Accelerating the European Pension Reform Agenda: Need, Progress, and Conceptual Underpinnings. Robert Holzmann, Mitchell Orenstein, Michal Rutkowski, eds., Pension Reform in Europe: Process and Progress. Washington, D.C. : The World Bank, 2003, str. 1-45.
21. Jappelli Tullio, Padula Mario, Bottazzi Renata: Retirement Expectation and Pension Reforms. Working Paper no. 92. Salerno : Dipartimento di Scienze Economiche, Università degli Studi di Salerno, 2003. 38 str.
22. Johnson J. Hazel: Global Financial Institutions and Markets. Malden : Bleckwell, 2000. 626 str.
23. Kalčič Miran: Socialna varnost: Zbirka predpisov z uvodnimi pojasnili. Ljubljana : Zavod Republike Slovenije za varstvo pri delu, 1996. 374 str.
24. Kidrič Dušan: Socialno varstvena mreža. Stanka Kukar et al., Prostor, okolje, socialna varnost: Strategija gospodarskega razvoja Slovenije. Ljubljana : Zavod Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 1995, str. 123-153.
25. Lindbeck Assar: Improving the performance of the European social model: the welfare state over the individual life cycle. Jordi Gual, ed., Building a Dynamic Europe: The Key Policy Debates. Cambridge : Cambridge University Press, 2004, str. 39-69.
26. Mackenzie George A., Gerson Philip, Cuevas Alfredo: Pension regimes and saving. Washington, D.C. : International Monetary Fund, 1997. 45 str.
27. Manghetti Giovanni: I limiti economici e sociali dell'attuale sistema pensionistico. Ugo Inzerillo et al.: Fondi pensione e sviluppo economico. Passariano : Editoriale Generali, 2001, str. 17-20.
28. Milakovič Tanja: Medgeneracijska solidarnost na preizkušnji. Večer, Maribor, 15.10.2005.
29. Natali David: Italy: The Reformed Pension Sistem. Observatoire social européen.
[URL: <http://www.ose.be/files/mocpension/ItalyOMC.pdf>], 2004.
30. Paulli Angelo, Tagliabue Mara: Pension system and gradual retirement in Italy: Towards an active ageing. Conference on Social Security. Helsinki : ISSA, 2000. 11 str.
31. Potič Zoran: Drugi steber za varno starost. Večer, Maribor, 27.11.2000.
32. Rodà Giuseppe: L'assegno di invalidità. Il Sole 24 ore.
[URL: <http://www.ilsole24ore.com/fc?cmd=art&codid=22.0.1650183266&chId=30>], 2004.
33. Sacchi Stefano: Reddito minimo e politiche di contrasto alla povertà in Italia. URGE Working Paper 1/2005. Torino : URGE, 2005. 36 str.
34. Spetič Stojan: Berlusconi se je lotil upokojencev. Večer, Maribor, 26.8.2003.
35. Stanovnik Tine: Javne finance. Ljubljana : Ekonomska Fakulteta, 2004. 285 str.

36. Van Voorhis A. Rebecca: Different types of welfare states? A methodological deconstruction of comparative research. *Journal of Sociology & Social Welfare*. Michigan : School of Social Work, december 2002.
37. Williamson B. John: Assessing the national defined contribution model. Boston : Center for Retirement Research, oktober 2004. 7 str.
38. Williamson B. John, Williams Matthew: The Notional Defined Contribution Model: An Assessment of the Strengths and Limitations of a New Approach to the Provision of of Age Security. CRR WP 2003-18. Boston : Center for Retirement Research, oktober 2003. 55 str.

VIRI

1. Bela knjiga o reformi pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Ljubljana : Vlada Republike, 1997. 313 str.
2. Evoluzione del sistema pensionistico. Dossier. Governo Italiano.
[URL: http://www.governo.it/GovernoInforma/Dossier/riforma_pensioni/riforme_pensionistiche.html], 23.9.2004.
3. Fondi di previdenza complementare. Ministero del Lavoro delle Politiche Sociali.
[URL: <http://www.welfare.gov.it/Previdenza/previdenza+complementare/default.htm?baseChannel=RiformaPrevidenziale&actualChannel=previdenza%20complementare>], 21.11.2005.
4. Green Paper »Confronting demographic change: a new solidarity between the generations«. Brussels : Commission of the European Communities, marec 2005. 27 str.
5. How much redistribution within pension systems?. Fifth Annual Conference. Turin : Real Collegio Carlo Alberto di Moncalieri.
[URL: http://web.econ.unito.it/ceerp/Appuntamenti/Conferenza%202004/conference_2004.htm], 25.6.2004.
6. I beneficiari delle prestazioni pensionistiche Anno 2003. ISTAT, INPS. 9 str.
[URL: http://www.inps.it/doc/sas_stat/BeneficiariPensioni/StatistBenef_pens_2003.pdf], 25.11.2004.
7. I principali contenuti dello schema di decreto legislativo di attuazione della previdenza complementare. Ministero del Lavoro e delle Politiche Sociali. 4 str.
[URL: <http://www.welfare.gov.it/NR/rdonlyres/ei1wzdusa7sm4nty17tnatpy4xdrcgbumfagzsqmikrxpv5caihwux25yx724fad7pwnawis3ibigcvuu5dskwlv7g/delegapensioniTUprevidenzacomplementaresintesi.pdf>], 21.11.2005.
8. »Il percorso della delega previdenziale verso i decreti attuativi«. Welfare 2004: Documenti della conferenza stampa. Ministero del Lavoro delle Politiche Sociali.
[URL: <http://www.welfare.gov.it/welfare2004/DocumentiConferenzaStampa/1>], 2004.
9. Il sistema previdenziale. Dossier. Governo Italiano.
[URL: http://www.governo.it/GovernoInforma/Dossier/riforma_pensioni/sistema_publico.html], 23.9.2004.
10. INPS informazioni riforma 2004.
[URL: <http://www.inps.it/informazioni/template/informazioni1.asp?UrlPag=pensione/legged>]

- elega.htm&ind=2], 16.11.2005.
11. Join report by the Commission and the Council on Adequate and sustainable pension. Brussels : Commission of the European Communities, 2002. 165 str.
 12. L'Inpdap per la previdenza complementare dei dipendenti pubblici. Inpdap informa. 21 str. [URL: http://www.inpdap.gov.it/webnet/sito/comunicazione/pubblicazioni_Riviste/Inpdap_informa/file/Opuscoli_PREVCOMPLEMENT.pdf], 25.11.2005.
 13. Le tendenze di medio-lungo periodo del sistema pensionistico e sanitario. Ministero dell'Economia e delle Finanze. [URL: http://www.rgs.mef.gov.it/VERSIONE-I/Norme-e-do/Spesa-soci/ATTIVITA--/Presentazione.doc_asc1.PDF], december 2004.
 14. Legislazione e previdenza sociale. 14 izdaja. Napoli : Esselibri – Simone, 1998. 421 str.
 15. Marano Angelo et al.: Rapporto di strategia nazionale sulle pensioni 2002. Appendice statistica. Ministero del Lavoro e delle Politiche Sociali. 108 str. [URL: <http://www.welfare.gov.it/NR/rdonlyres/ekllaohjte77b7v4y5nrqxxqlubfl4xegvcupsepf3cpqnedt6ncuqqzgb2uny4jpkcbqk2tr23lotjvqlqxhq6ba/RapportoAppendiceStatistica1.pdf>], 2002.
 16. Marinelli Angelo: CISL previdenza complementare. [URL: [http://www.cisl.it/SitoCISL-Democrazia.nsf/0/ae0086737f56ba9ac1256f4600473648/\\$FILE/sintesi_previdenzacomplementare.pdf](http://www.cisl.it/SitoCISL-Democrazia.nsf/0/ae0086737f56ba9ac1256f4600473648/$FILE/sintesi_previdenzacomplementare.pdf)], 15.10.2000.
 17. Na današnji dan – Otto von Bismarck. RTV Slovenija. [URL: http://www.rtv slo.si/zabava/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=9&c_id=7826&tokens=otto%20von%20bismarck], 22.05.2005.
 18. Na današnji dan – William Beveridge. RTV Slovenija. [URL: http://www.rtv slo.si/zabava/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=9&c_id=7316&tokens=william%20beveridge], 22.05.2005.
 19. Nota sintetica sulla riforma. Ministero del Lavoro delle Politiche Sociali. [URL: <http://www.welfare.gov.it/EaChannel/MenuTematiche/RiformaPrevidenziale/Presentazione/NotaRifPrev.htm>], 21.11.2005.
 20. Pensioni. Il Ministro Maroni: ecco gli snodi cruciali della riforma previdenziale. Ministero del Lavoro delle Politiche Sociali. [URL: <http://www.welfare.gov.it/EaChannel/MenuTematiche/RiformaPrevidenziale/Presentazione/dichministroprev.htm>], 3.9.2004.
 21. Pensioni e previdenza sociale. [URL: <http://www.marzorati.org/web/pagina16.html>], 16.11.2005.
 22. Reversibilità. Speciale pensioni. Il Sole 24 ore. [URL: <http://www.ilsole24ore.com/fc?cmd=art&codid=22.0.1676835296&chId=30>], 19.4.2005.
 23. Riforma del sistema previdenziale. Ministero del Lavoro delle Politiche Sociali. [URL: <http://www.welfare.gov.it/EaChannel/MenuTematiche/RiformaPrevidenziale/Presentazione/default.htm>], 21.11.2005.
 24. Social protection in the EU in 2002. Eurostat 2005. 2 str. [URL: http://epp.eurostat.cec.eu.int/pls/portal/docs/PAGE/PGP_PRD_CAT_PREREL/PGE_

CAT_PREREL_YEAR_2005/PGE_CAT_PREREL_YEAR_2005_MONTH_10/3-20102005-EN-BP.PDF], 20.10.2005.

25. Statistiche della previdenza e dell'assistenza sociale. II – I beneficiari delle prestazioni pensionistiche Anno 2002. ISTAT 2005. 146 str.
[URL: http://www.istat.it/dati/catalogo/20050217_00/previd_assist_soc_vol_II_pensionati_2002.pdf], 2005.
26. Tečaji zamenjave med valutami držav evroobmočja in evrom.
[URL: <http://www.bsi.si/html/projekti/evro/menjalna.html>], 15.11.2005.
27. The social situation in the European Union. European Commission. 190 str.
[URL: http://epp.eurostat.cec.eu.int/cache/ITY_OFFPUB/KE-AG-04-001/EN/KE-AG-04-001-EN.PDF], 2004.

SLOVARČEK ANGLEŠKIH IZRAZOV

<i>ANGLEŠKI IZRAZI</i>	<i>SLOVENSKE RAZLAGE</i>
Beveridge report	Beveridgejevo poročilo
contribution bonus	prispevni bonus
contribution model	prispeven način
defined benefit plan (DB)	pokojninski načrt z vnaprej določenimi pravicami
defined contribution plan (DC)	pokojninski načrt z vnaprej določenimi prispevki
earning model	način na osnovi plač
International Labor Organization (ILO)	Mednarodna organizacija dela
International Social Security Association (ISSA)	Mednarodno združenje za socialno varnost
notional defined contribution model (NDC)	navidezni sistem z določenimi prispevki (sistem NDC)
Pay-as-you-go (PAYG)	financiranje na sprotnem prispevnem kritju (sistem PAYG)
social assistance	socialno varstvo
social protection	socialna zaščita
social security	socialna varnost

SLOVARČEK ITALIJANSKIH IZRAZOV

<i>ITALIJANSKI IZRAZI</i>	<i>SLOVENSKE RAZLAGE</i>
assegno ordinario di invalidità	redna invalidska renta
assegno sociale	socialno nakazilo
Cassa	blagajna
Commissione di Vigilanza sui fondi pensione (COVIP)	Komisija za nadzor pokojninskih skladov
Decreto legislativo	odlok zakona
deficit pubblico	primanjkljaj javnega sektorja
Ente Nazionale di Previdenza e Assistenza per i lavoratori dello spettacolo (ENPALIS)	Državna agencija za varnost in pomoč zaposlenim umetnikom
finanza pubblica	javne finance
Fondo pensioni dei lavoratori dipendenti (FPLD)	Pokojninski sklad odvisnih zaposlenih
Istituto di Previdenza per il settore marittimo (IPSEMA)	Zavod za socialno varnost delavcev v pomorskem sektorju
Istituto Nazionale della Previdenza Sociale (INPS)	Državni zavod za socialno varnost

Istituto Nazionale di Previdenza per i Dipendenti dell'Amministrazione Pubblica (INPDAP)	Državni zavod za socialno varnost zaposlenih v javni upravi
Istituto Nazionale di Previdenza per i dirigenti di aziende industriali (INPDAI)	Državni zavod za socialno varnost direktorjev v industrijskem sektorju
Istituto Nazionale di Statistica (ISTAT)	Državni zavod za statistiko
Istituto Nazionale per l'Assicurazione contro gli infortuni sul lavoro (INAIL)	Državni zavod za zavarovanje pred poškodbami na delu
Legge	zakon
metodo contributivo	prispeven način
metodo retributivo	način na osnovi plač
Ministero del Lavoro	Ministrstvo za delo
Ministero del Tesoro	Zakladno ministrstvo
Ministero dell'Economia e delle Finanze	Ministrstvo za gospodarstvo in finance
patto sociale	socialni sporazum
pensione ai superstiti	družinska oziroma vdovska pokojnina
pensione assistenziale	skrbstvena pokojnina
pensione di anzianità	predčasna pokojnina
pensione di inabilità	pokojnina za 100% invalidnost
pensione di invalidità	invalidska pokojnina
pensione di vecchiaia	starostna pokojnina
pensione indennitaria	odškodninska pokojnina
pensione sociale	osnovna oziroma socialna pokojnina
Prodotto Interno Lordo (PIL)	bruto domači proizvod (BDP)
silenzio-assegno	tiho nakazilo
Società di Gestione del Risparmio (Sgr)	Družba za upravljanje s prihranki
Società di Intermediazione Mobiliare (SIM)	Družba za posredovanje s premičninami
»super bonus«	prispevni bonus
Trattamento di fine rapporto (TRF)	odpravnina